ANADOLU'DA YAYLACILIK KÜLTÜRÜ

Doç. Dr. Mehmet ZAMAN[*] - Araş. Gör. Salih BİRİNCİ[**]
Yrd. Doç. Dr. Halil HADİMLİ[***]

Özet

Yaylacılık faaliyetlerinin Türk tarihinde ve yerleşme kültüründe özel bir yeri vardır. Bu faaliyeti özel kılan durum ise; Türklerin tarih boyunca kırsal yaşam birlikleri içerisinde yayla yerleşmelerine hep yer vermiş bir millet olmalarıdır. Türklerle yaylalar arasındaki bu birliktelik bir taraftan tarihi yaşam biçimi ve ekonomik nedenlerden, diğer taraftan ise coğrafi çevre şartlarından kaynaklanmıştır. Gerçekten de hem Asya hem de Anadolu'nun değişik yörelerindeki yüksek dağlık alanlar, yaylacılığı Türkler için bir tercihten öte, bir zorunluluk haline getirmiştir. Söz konusu bu beraberlik, bütün alışkanlıklarından, üretim biçimlerine kadar pek çok maddi kültür öğesine yansımış ve böylece Türklere özgü bir yayla kültürü ortaya çıkmıştır.

Öyle ki yayla yaşamı, sadece ekonomik amaçlı bir faaliyet değil, aynı zamanda da Türk insanı için vazgeçilmez bir gelenek, bir tutku ve kendine özgü bir töre ve alışkanlıktır. Bu şekliyle Anadolu insanını yüzyıllardan beri sürdürdüğü bu faaliyetten ayrı düşünmek mümkün değildir. Başka bir ifadeyle yaylacılık, Türk insanının bir gereksinimi, bir özlemidir.

Anahtar kelimeler: *Anadolu, Yaylacılık, Yayla, Göçebe, Kültür.*

Giriş

Yayla; Eski Türkçe'de yaz mevsimi anlamına gelen *yay kökü* ile hayvanları açıkta ve dağınık otlatmak anlamını da ifade eden *yaymak* kavramlarından türemiştir. Eski Türklerde yazın barınılan yere *yaylak* adı verilmekteydi. Zamanla bu kelimenin anlamı ve kapsamı değişmiş ve yayla halini almıştır (Alagöz, 1941:150).

Böylece yaylak ve yayla denilince akla ilk gelen şey, hayvanların otladığı yüksek yerler ve dağlardır. Gerçekte ise yaylak sözü, kışlak deyiminin bir karşılığıdır. Yani yazın oturulan yer manasına gelir. Anadolu'da *yay evi, yazla evi, yaz evi, yazlık* gibi aynı kökten ifadeler kullanılır. Eski Orhun yazıtlarında yaylak veya yayla, yazın oturulan yer manasına gelirdi. *Yayladım, yaylayur, yaylayurum, yaylayurmen* gibi yaylaya çıkmak, yazlığa gitmek ve yazlamak anlayışları ile ilgili eski fiil köklerine rastlanır. Bunun yanında, Türklerde yaz sözü, hem yaz ayları ve hem de ilkbahar anlamına geliyordu. Örneğin; eski Türkçe'de *ol koyın yaylagda yazlattı* dendiği zaman, hem bahar hem de yaz ayları söylenmek isteniyordu. *Ol yaylagda küzedi*, o yaylada güzledi, sonbaharı geçirdi anlamına geliyordu. Bundan da anlaşılıyor ki, yayla mevsimi bahardan başlıyor ve sonbahar sonuna kadar devam ediyordu. Yaylada kalma süresinin bu kadar uzun olması çobanlara ait bir yaşam şeklidir. Yaylası olmayıp da yaylaya çıkamayanlar için de *er kışlagda yazadı* denirdi. Türkler için yaylaya çıkmamak iyi bir şey sayılmıyordu. Yaylaya çıkamayanlar fakir ve bahtsız olarak görülüyordu (Ögel, 1991:23). Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi yayla, *Türkçe* bir sözcüktür.

Yayla yerleşmeleri ise; yazları hayvanların otlatıldığı köyün dışında olmakla birlikte, idarî ve ekonomik bakımdan köye bağlı ve onu destekleyen bazen yıllık dinlenme amacıyla kullanılan, mevsimlik oturulan konutların da bulunduğu, dağların yüksek kesimlerindeki düzlükler olarak ifade edilmektedir. Bu şekliyle de, genellikle kırsal nüfusun ek geçim sahaları ve yaz mevsiminde hayvancılık faaliyeti ve dinlenmek için çıktıkları geçici yerleşmelerdir.

Böylece, kırsal yerleşmelerin ikinci bir geçim alanı, dolayısıyla da yayılma alanı olan yaylalar ile genellikle hayvancılığa dayalı mevsimlik bir faaliyet olan yaylacılık arasında sıkı ilişkiler bulunmaktadır (Zaman, 2007:219).

[*] Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, mzaman@atauni.edu.tr
[**] Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, sbirinci@atauni.edu.tr
[***] Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, hhadimli@atauni.edu.tr

Günümüzde, kırsal nüfusun yanı sıra, şehir nüfusunun da bir bölümünü yakından ilgilendiren yaylacılık faaliyetleri ile bazı aktivitelerin gerçekleştirildiği alanlar olan yaylalar, Anadolu insanı için ek bir geçim sahası olduğu kadar rekreasyonel, yani sayfiye amaçlı da kullanılan yerlerdir. Osmanlı döneminden beri bu gayeyle de çıkılan yaylaların sayısı son dönemlerde bir hayli artmıştır (Zaman, 2010:181-206).

Hayvancılığa, yani ekonomik nedenlere yönelik gerçekleştirilen yaylacılık faaliyetleri yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Başka bir deyişle, Orta Asya kökenli boyların Anadolu'ya yerleştikleri tarihlere kadar geriye gitmektedir. Kuvvetle muhtemeldir ki, Anadolu'ya yerleşen Türk boyları bu süreci ortaya çıkarmıştır. Nitekim bu boyların yaşam tarzları olan yaylacılık ve yayla hayatında kışın yerleşik bölgelerde, yazın ise yaylalarda yaşama geleneği Anadolu insanı tarafından sürdürülmektedir. Eski Türklerde her uruğ veya boyun atadan kalma otlakları, yazlık yurtları vardı. Her boy, kendi Bey'inin öncülüğünde yaylak ve kışlaklarda yaşardı (Köseoğlu, 1990:31). Yani kışlak ve yaylak arasında gidip dönerek yaylacılık faaliyetini sürdürürdü. Böylece her boyun yayladığı bir yaylası veya obası ile aynı zamanda kış mevsimini geçirdiği bir de kışlağı vardı. Orta Asya'da hayvanlar ve kışlaklar özel mülkiyete, yaylalar ve meralar ise ortak mülkiyete aitti (Eröz, 1991:220, 221). Anadolu'ya geldiklerinde de geçerli olan bu yaşam biçimi, günümüzde de hem yaylacılık hem de mülkiyet durumu bakımından aynı şekilde, çok büyük değişiklikler göstermeden devam ettirilmektedir.

Diğer taraftan; yazları sürüleri ile beraber yaylaya çıkan, orada yazın sıcak aylarını geçirip, davarlarını yaydıktan sonra yine aşağılara inen çiftçi ve davarcı olarak geçinenlere *yaylacı*, bu faaliyete de *yaylacılık* denilmektedir (İzbırak, 1986:340). Böylece yaylacı, yaylak ve kışlak diye tabir edilen yerler arasında yıl içerisinde yer değiştirir. Kısaca yaylacılık; yayla ile köy yerleşmeleri arasındaki etkinliklere verilen addır. Yani, havaların ısınmasıyla yazın yaylaya çıkıp, bir süre burada çeşitli etkinliklerde bulunduktan sonra havaların soğuması ve kışın yaklaşmasıyla daha aşağılardaki devamlı yerleşme yerlerine dönme olayını içermektedir (Zaman, 2007:233-242).

Böylece, Türk insanının yazın yaylalara, kışın kışlaklara göç ederek sürdürdükleri hayvancılığa dayalı hayat tarzı, esasen Orta Asya'daki hayat tarzının Anadolu'ya yansımasıdır. Bu yaşama biçiminin kendine has kuralları, kendine özgü kültürleri vardır. Bu kaynaklar *"Bozkır Medeniyeti"* olarak ifade edilmektedir (Gülay, 1992:286). Bu şekildeki göç olayının sebebi; hem hayvancılık faaliyeti, yani ekonomik nedenlerin hem de alışılagelmiş hayat tarzının sonucudur.

Bu bağlamda, yaylacılık faaliyetlerinin Türk tarihinde ve yerleşme kültüründe özel bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Bu faaliyeti özel kılan durum ise; Türklerin tarih boyunca pek çok devlet kurmuş, farklı güzergâhlarda büyük göçler yaşamış, çeşitli coğrafyalarda binlerce yıl süren varlıkları boyunca, kırsal yaşam birlikleri içerisinde yayla yerleşmelerine bir şekilde hep yer vermiş bir millet olmalarıdır. Türklerle yaylalar arasındaki bu birliktelik çoğunlukla coğrafi çevre şartlarından kaynaklanmıştır. Gerçekten de hem Asya hem de Anadolu'da yer alan yüksek dağ sistemleri, yaylacılığı Türkler için bir tercihten öte, bir zorunluluk haline getirmiştir. Söz konusu bu beraberlik, yeme-içme, giyim-kuşam alışkanlıklarından üretim biçimlerine kadar pek çok maddi kültür öğesine yansımış ve böylece Türklere özgü bir yayla kültürü ortaya çıkmıştır. Böylece uzun süre yerleşik düzene geçmeden, göçebe veya yarı göçebe bir yaşam tarzının sürdürülmesi tarihi süreç içerisinde yaylacılık faaliyetinin devamlılığını sağlamıştır (Zaman vd., 2007:162).

Anadolu'nun doğal özellikleri açısından topoğrafik yapı, iklim özellikleri, tarım topraklarının miktarı ve dağılışı gibi faktörler de yaylacılık faaliyetlerinin ortaya çıkışında etkili olan etmenlerdir. Arazinin engebeli oluşu ve farklı yükselti kademelerinden oluşmasına bağlı olarak bazı bölgelerde geçimi temin edecek miktarda tarım toprağının bulunmayışı, yaylalar kuşağındaki otlakların yaz mevsimi boyunca yeşil kalması, dolayısıyla da hayvancılık faaliyeti bakımından elverişli bir çevrenin oluşmasının bu faaliyetin gelişmesinde önemli katkıları söz konusudur. Ayrıca, artan nüfusla birlikte, devamlı yerleşme sahalarındaki otlak alanlarının tarım alanlarına dönüştürülmesi, yüksek sahalardaki otlaklardan yararlanmayı zorunlu hale getirmiş ve bu da, geçici yayla yerleşmelerinin kurulmasında etkili olmuştur. Bunlara ilave olarak, yükselti ile iklim elemanlarının dağılımındaki farklılık, bitkilerin yetişme devrelerini etkilediğinden, yüksek alanlardaki otlakların Nisan ayından itibaren yeşermesi de yaylacılığın gelişmesine katkıda bulunmuştur (Zaman, 1996:169).

Anadolu'da Yayla ve Yaylacılığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Türkiye'de özellikle kır yerleşmelerinin şekillenmesinde, nüfusun azalması ya da çoğalmasında, ekonomik faaliyetlerde, relief, yükselti ve iklim önemli ölçüde rol oynar. Tarihsel gelişim içinde fiziki etmenler yerine göre sosyal ve kültürel hayatın şekillenmesinde de etkili olabilirler. Anadolu'nun yarısından fazlasının yükseltisi 1000 m'nin üzerindedir. Şehir ve köylerin dağılımında yükselti etkili ol-

makta ve Anadolu insanı birbirinden kısa mesafelerle ayrılmış bulunan yüksek kesimlerle, düzlük alanlarda beşerî ve ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır. Yükseltinin kısa mesafelerde değişmesi, iklim elemanlarının farklı dağılımına ve dolayısıyla bitki örtüsünün gelişme dönemlerinin farklılaşmasına neden olur. Bu durum genel bir deyişle, temeli hayvancılığa dayanan göçebeliğe, yarı göçebeliğe ve köy hayatı içinde hayvancılık ekonomisinin gerektirdiği yaylacılığa bir ortam hazırlar. Bunun yanında, tarihsel gelişim içinde sosyal, ekonomik etmenleri de dikkate almak gerekir (Emiroğlu, 1977:24). Bu bağlamda yaylacılık, tarihsel açıdan bu çerçeve içerisinde ele alınacaktır. Ancak, yaylacılığın tarihî süreç içerisindeki durumunun belirlenmesinde, Anadolu'nun yerleşme tarihî ile birlikte ekonomik unsurlarının ayrı ayrı ortaya konulmasına da ihtiyaç duyulmaktadır.

Akdeniz kuşağında yer alan Anadolu'da prehistorik dönemlerde insan hayatının varlığını kanıtlayan buluntular vardır. Neolitik çağa erken girmiş ve tarımın ilk gerçekleştiği alanlardan biri olan Anadolu'da Çatalhöyük, Hacılar gibi Neolitik istasyonlar, köy hayatı yaşayan, tarım yapan, örgütlenmiş insan gruplarının uygarlıklarını ortaya koyuyor. Tarımın yapıldığı ilk yerlerden biri olan Ortadoğu'da, son yıllardaki bulgular ve kazılar, tarım öncesi yerleşmeler konusundaki tezi ispatlamış gibidir. İnsanlığın uygarlık tarihinde, tarım yapmaya başlamanın yerleşik hayat tarzına yol açtığı görüşü güç kazanmıştır (Güvenç, 1996:190).

Proto-Hititler ve Hititlerin imparatorluk kurdukları dönemlerde, Anadolu'da kasaba ve köy hayatı gelişmişti. İnsanlar gelişmiş bir tarım ve hayvancılık faaliyetinde bulunuyorlardı (Emiroğlu, 1977: 24).

Helenistik dönemde Anadolu'da tarımın genellikle kenar bölgelerde, hayvancılığın daha ziyade iç bölgelerde yapıldığı, tarım ekonomisinin gelişmesini sürdürdüğü belirtilmektedir. Bu dönemde özellikle de bugünkü Doğu Karadeniz Bölümü'nde sahilde yaşayanlar, dar olan kıyı şeridinin çoğunu işlemiştir. Orman ve madenlerle dolu olan dağlarda ise, madencilerin hayatlarını kazanabilmeleri için madenler, denizle meşgul olanların da geçimlerini sağlayabilmeleri için balıkçılık ön plandaydı. Gerideki dağlık alanlarda yaşayanların ise, vahşi hayvan eti ile cevizin yanı sıra ağaçlardaki kovanlardan sağladıkları bal ile beslendikleri ve kulelerden atlayarak yolculara saldırıp, ganimet elde eden bir yaşam tarzı sürdürdükleri bilinmektedir (Strabon, 1993:22).

Aynı şekilde Ksenophon M.Ö. 400'lerde Yunan Ordusu ile bölgeden geçerken, dağlık ve sahil kesimde yaşayan Kolhlar, Mossonoikler, Driller, Makronlar ve Taoklar gibi kavimlerin hayvan beslediklerinden bahsetmektedir. Ancak, onların yaylacılık faaliyetine benzer bir hayvancılık faaliyeti içerisinde olmadıkları da kesin olarak anlaşılmaktadır (Ksenophon, 1984:130-144). Hatta at, öküz, inek, domuz, koyun, keçi ve kümes hayvanı besleyen bu toplulukların bazılarının evlerinin toprak altında bulunduğu, kuyu ağzına benzer girişleri olduğu, besledikleri hayvanlar için toprağa giriş delikleri kazdıkları belirtilmekte olup, hayvanlarını konutlarının içinde samanla beslediklerinden söz edilmektedir. İnsanların ise, hayvansal ürünlerin yanı sıra buğday, arpa, sebze ve testiler içerisine konulan arpa şarabı ile beslendikleri, dağlık kesimde yaşayanların yanı sıra, kıyıda yaşayanların da savaşçı ve ticaretle meşgul olmalarının en önemli özellikleri olduğu belirtilmektedir.

Böylece, Türklerden önce Anadolu'da hüküm süren devletlerin yaşam şeklinde yaylacılık benzeri bir yaşam tarzına, yani konargöçer bir yaşam şekline ait bilgi mevcut değildir. Aksine, çoğunlukla şehirlerde yerleşik bir yaşam sürdürdükleri bilinmektedir. Kaldı ki, bu dönemlerde çoğu zaman şehirlerin bile güvenlik açısından pek de yeterli olmadığı düşünülür ve dağlık sahadaki asayiş durumu göz önüne alınırsa bu şekilde bir yaşam şeklinin varlığından ve dolayısıyla da yaylacılıktan bahsetmek gerçeği yansıtmaz (Zaman, 2008:254).

Antik ve Orta çağlarda ekonomik ve ticaret hayatı gelişmiş bir bölgede yer alan Anadolu, göçebe Türk boylarının gelmeye başladığı tarihlerde bu eski durumunu kaybetmiş ve gerilemişti. Türk boylarından bir kısmı, istilalara uğramış, çöküntü halinde olan Bizans'ın harap olmuş, emniyet ve asayişi kalmamış şehirlerine yerleştikleri halde, çoğunluğu göçebe hayat tarzını sürdürmüşlerdir. Türk boyları gelmeden önce Anadolu'da göçebelik bulunmuyordu. Hayvancılık, yerleşik hayatla beraber yapılıyordu. Türk boylarının Orta Asya steplerine uyumun gereği olan hayat tarzını, Anadolu'da devam ettirmelerini doğal şartların ya da ırk özelliklerinin sonucu olan bir hayat tarzı olmaktan çok, Anadolu tarihinin sosyo-ekonomik bakımdan bir çöküş dönemine rastlayan geçiş ve uyum safhasına bağlı bir durum olarak mütalaa etmek daha doğrudur (Erinç, 1945:187). Çünkü zaman içinde, göçebe Türk boyları, bölgeden bölgeye ve boydan boya farklı olmakla beraber yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır (Emiroğlu, 1977:25).

Göçebe kültürüne sahip olan bu toplulukların Anadolu'da yaylacılık faaliyetlerinin doğmasına neden oldukları kuvvetle muhtemeldir. Çünkü yaylacılık göçebe kültürünün bir uzantısıdır. Nitekim

Türkler yıllarca step karakterine ve hayvancılık ekonomisine bağlı olarak göçebe hayatı yaşamıştır. Bu bölgeye göçünce de, bu kültüre bağlı olarak yaylacılık faaliyetini sürdürmüşlerdir. Bu konuda EMİROĞLU da (1977:24), yaylacılık kültürünün oluşumunu, Türklerin 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya yerleşmeye başladığı tarihten sonraki dönem olarak belirtmektedir. Gerçekten de, yukarıda da ifade edildiği gibi, Antik ve Orta çağlarda ekonomik ve ticaret hayatı gelişmiş bir bölgede yer alan Anadolu da göçebelik bulunmuyordu. Hayvancılık ise, yerleşik hayatla beraber yapılıyordu (Zaman, 2007:243).

Bu durum, Türk boylarının Anadolu'ya akınlarına kadar sürmüştür. Türklerin Anadolu'yu yurt edinmesinde en önemli olay olan, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan çok önceleri başlamış olan bu akınlar ile bölgeye çok sayıda Türk boyu gelmiştir. Ancak, bu savaştan sonra büyük kitleler halinde Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin sayısı şüphesiz çok daha fazladır ve aynı zamanda da bunların önemli bir kısmı, yerleşik unsurlar meydana getiriyordu. Diğer kısmı ise kendilerine Oğuz veya Türkmen denen kimseleri teşkil ediyordu (Sümer, 1992:242, 243). 24 boydan meydana gelen Türkmenler, sosyal yapı, ekonomik faaliyet ve yaşayış tarzı bakımından yerleşiklerden oldukça farklı bir özellik göstermekteydi. Kayı, Kınık, Bayat, Afşar, Eymir, Kırkın, Döğer, Kıpçak ve Çepni gibi adlarla bilinen bu boyların her biri, bir ağacın dallarını andırır bir şekilde, kendisine bağlı çeşitli gruplardan oluşmaktaydı. Hususi adlar taşıyan bu gruplar genellikle cemaat adıyla bilinirlerdi. Bazı bölgelerdeki gruplar ise özel adlarından sonra Bölük, Tir (Ok), Oymak, Mahalle, Oba gibi adlar alırlardı. Ekonomik bakımdan daha çok hayvancılıkla uğraşan Türkmenler, hayvancılığa bağlı olan hayatlarını devam ettirebilmek için yaylak ve kışlak mahalleri arasında hareket halinde bulunurlardı. Yaşadıkları hayat tarzından dolayı bunlara yaygın olarak konargöçer adı da verilmiştir (Şahin, 1997:111)

Hayvancılığa dayalı yaşam biçimi ve faaliyeti, hemen hemen bütün Türk boyları ve devletlerinin ortak noktası olmuştur. Şüphesiz bu durum bir ölçüde yaşadıkları yerlerin doğal çevre şartlarından da kaynaklanmıştır. Önceleri göçebe bir yaşam tarzını seçmiş olanlar, Anadolu'ya geldiklerinde de bunu sürdürmüşlerdir. Yani, yerleşik hayata geçişin, birden bire olmaması nedeniyle uzun süre bazı boylar, dağ göçebeliğinden vazgeçmemiş, bazıları da yarı-göçer bir karaktere bürünmüşlerdir. Bu şekildeki bir yaşam biçimi de otlak, başka bir ifadeyle yayla alanlarının durumuna bağlı olarak şekillenmiştir. Çünkü bu alanlar, göçebe ve yarı göçebelerin büyük bölümünün tüm yaşam sahasını oluştururken kırsal ekonomi üzerindeki tamamlayıcı etkisi sebebiyle de kırsal nüfusun tümünü ilgilendirmiştir. Böylece Türk toplum hayatında mevsime bağlı bir hareketlilik olduğu, devamlı yerleşim dışında mevsimlik veya ikili (yaylak- kışlak) hayat tarzının etken unsur olduğu ve Türklerin, tarihte hem yaylakta hem de kışlakta ev kurdukları bilinmektedir (Baykara, 2001:66-67; Halaçoğlu, 2003:112). Beylikler ve Selçuklular döneminde de aynı özelliğini devam ettiren yaylaların Osmanlı kırsal yaşamı üzerinde de belirleyici bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Zaman ve Coşkun, 2007:163).

XIII. yüzyılda, Anadolu'da genel hatları ile kent yaşamı yanında, Türk köylüsünün hayat tarzını, Güney ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde göçebe hayat, Orta Anadolu ile Sivas ve Amasya çevresinde yerleşik hayat ekseriyette olmak üzere iki bölüme ayırmak yerinde olur. Anadolu'da yayla hayvancılığının Türklere özgü bir ekonomik işletme usulü olması yanında, Anadolu'nun coğrafya özelliklerinin de bu tür işletme sistemine uygun bir ortam hazırlaması nedeniyle, bu dönemde yayla alanlarının Türkmenlerle dolu olduğu anlaşılıyor (Emiroğlu, 1977:25). Çünkü, doğal ve beşerî coğrafî şartlar bakımından Anadolu, hem yerleşik hem de hayvancılığa bağlı ekonomik faaliyet olan konargöçer hayat tarzını yaşamaya elverişli bir bölge özelliği göstermektedir. Böyle olmakla beraber, tarihî bakımdan Anadolu'daki konargöçer hayat tarzının çok eskilere gitmediği dikkati çekmektedir. Nitekim klâsik antik çağda ve Bizans döneminde gerçek manada böyle bir hayat tarzı yaşayanların burada olmadığı bilinmektedir (Planhol, 1959:525). Anadolu'nun esas olarak konargöçer hayat tarzını yaşayanlarla tanışmasının yukarıda da belirtildiği gibi özellikle 1071 Malazgirt Savaşı'ndan hemen sonra, Orta Asya'dan Anadolu'ya kitleler halinde başlayan ve iki yüz yıl kadar devam eden, Oğuz/Türkmen göçleri sonunda olduğu anlaşılmaktadır (Şahin, 1997:146).

Şehir ve köy hayatının gelişme gösterdiği Selçuklular döneminde yeniden tarım ve ticaret hayatının canlandığı, köy hayatı yaşayan grupların tarım ve hayvancılık yaptıkları, kentlerde ise ticaret hayatının gelişme gösterdiği bilinmektedir. O dönemden kalma kervansaraylar ve hanlar da bu durumu doğrulamaktadır. Genellikle temeli hayvancılığa dayanan, bu ekonomik hayata uygun bir toplumsal örgütlenme gösteren göçebe Türk boylarının hayvancılık ekonomisinin, uzun süre köylerin ve bunlara yakın kasaba ve şehirlerin ekonomilerini etkiledikleri anlaşılmaktadır (Emiroğlu, 1977:25).

Bu dönemde Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin önemli bir kısmını da yerleşik unsurlar meydana getiriyordu. Selçuklular, bu boyların göçebe olduğu halde, yerleşik hayata geçenlerine vergi muafiyeti getirmiş, çiftçilikle uğraşanlara bedava tohumluk ve çiftçi hayvanı vermiş, ancak, Orta Asya

kökenli bu insanların, oralardan getirdikleri yarı göçebelik geleneğini bırakmadıkları, aksine yazın yaylaya çıkarak bu geleneği devam ettirdikleri ve özellikle de göç zamanlarında bunlar ile yerleşik halk arasında yer yer kavga ve çatışmaların olduğu da belirtilmektedir (Köseoğlu, 1990:16).

Anadolu'ya ve dolayısıyla da Doğu Karadeniz'e gelen Türkmen boylarının muharip vasıflarından ötürü, Anadolu'nun ve aynı zamanda da bölgenin fethinde önemli roller oynamalarının yanı sıra önemli bir kısmının, ananevî hayat tarzları olan göçebeliği de uzun süre devam ettirdiklerini daha önce belirtmiştik. Diğer kısmının ise, bulundukları bölgenin coğrafî özelliği veya idareleri altına girdikleri Türk devletlerinin uyguladıkları iskân siyaseti sonunda peyderpey yerleşmeye başlamışlar ve özellikle Anadolu'nun kır kesiminde yeni yerleşme merkezleri kurmuşlardı (Şahin, 1997:111-112). Bunun sonunda Türkmen boylarının hâkim bir unsur olarak bulunduğu bölgeler ile köy vs. gibi yerleşim merkezleri o boyun adı ile anılır olmuştur. Ahalisinin Türkmen boylarına bağlı muhtelif göçebe gruplarının teşkil ettiği köy vs. yerler ise genellikle o göçebe grubunun adıyla bilinmiştir.

Selçuklular tarafından başlatılan Yörüklerin yerleştirilmeleri ile ilgili çabalar, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde de sürdürülmüştür. Osmanlılar döneminde devletin göçebeleri yerleşmeleri için etkiledikleri, hatta yerleşik hayattan yana tavır koymalarına rağmen, göçebeliği ve göçebeleri de savaşlarda kullanılan atları yetiştirip, besledikleri, halkın (ülkenin) et ihtiyacının karşılandığı hayvanları yetiştirdikleri için de aynı zamanda korumuştur (Arslan, 2001:230). Neticede Osmanlılar döneminde de yerleşik hayatla birlikte, yaylacılık da devam etmiş, sürekli göçebe ve yarı göçebe yaşayanlar, zamanla köylü ve yaylacı olarak hayatlarını devam ettirmişlerdir. Bu politikaya ilaveten düzlük ve depresyonlarda tarım hayatının gelişmesi ve Cumhuriyet döneminde çizilen hudutlarla göç hareketinin kısıtlanması, göçebelerin yerleşik hayata geçmesini çabuklaştırmıştır (Gürbüz, 1994:11-12). Bu şartlar altında Anadolu'nun değişik bölgelerine yerleşmiş olan göçebe Türkler, buradaki yaşamlarında yaylacılık hayatını devam ettirmişlerdir.

Böylece, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada göçlere, savaşlara, zaferlere ve yıkımlara sahne olan Türk tarihinde, farklı bayraklar altında yüzlerce yıl boyunca devam eden geleneklerin toplamı, zengin bir Türk kültürünün oluşumuna ve şekillenmesine yol açmıştır. Bu kültür içerisinde her dönemde yer bulan unsurlardan birisi de yayla yerleşmeleri ve yaylacılıktır. Çünkü Türkler, yaşadıkları ortamlara uyum sağlama ve onun sunduğu olanaklardan faydalanma kabiliyeti son derece yüksek bir toplumdur. Gerek ilk Türk devletleri olarak bilinen Göktürkler, Uygurlar gibi Orta Asya Türk devletlerinde gerekse doğal ve beşeri çevre şartlarının da baskısıyla ortaya çıkan büyük göçler sonucunda Anadolu'ya gelen Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerinde yayla yerleşmelerinin ve buralardaki sosyo-ekonomik yaşam tarzının Türk topluluklar içerisindeki varlığını koruduğu görülmektedir (Zaman ve Coşkun, 2007:162).

Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, yaylacılık faaliyetleri ve yayla yaşantısı, Türk tarihinde ve yerleşme kültüründe ve dolayısıyla da kendine has coğrafya ve iklime sahip olan Anadolu'nun zengin yaşama kültürü içinde çok özel bir yer tutar. Görülüyor ki, Orta Asya kavimlerinde hayvan yetiştirme ve hayvansal ürün üretme gibi amaçlara yönelik olarak kullanılan yaylalar, Türklerin Müslümanlığı kabulünden sonra da toplumsal önemini korumaya devam etmiştir. Göçebelik, Türklerde Araplarda olduğu gibi bir soyluluk ifadesi olmasa da, atalardan kalma bir faaliyet olması sebebiyle birçok boy bu geleneği sürdürmüştür (Raux, 2007:242). Nitekim, eski metinlerde ve halen dillerde dolaşan halk türkülerinde (Kalktı göç eyledi Avşar illeri türküsündeki gibi) ifade edilen bu gelenek, Türkiye coğrafyasında yüzlerce mekânın yeni ve farklı yaşama alanları olarak açılmasını sağlamıştır. Çin kroniklerinde, *atları ve yüksek tekerlekli arabaları ile suları ve otları takip ederek yaşayan millet* olarak da tanımlanan Türkler, Anadolu coğrafyasında yerleşik hayata geçtikten sonra geleneksel yaşama tarzlarını yeni ölçekleriyle yaşamaya başlamıştır (Şubaşı, 2004:2).

Türkiye'de Yaylacılık ve Yayla Yerleşmelerinin Coğrafi Dağılışı

Ülkemiz yaylalarından bir kısmı hayvancılık amaçlı yaylacılık faaliyetleri için kullanılırken diğer kısmı gezme-dinlenme amaçlı kullanılmaktadır. Türkiye'de yaklaşık 26.000 yayla yerleşimi bulunmaktadır. Bu veri; her iki köye birden fazla yayla yerleşimi düştüğünü göstermektedir. Sayısal olarak 34.000'i aşan (34.438-TÜİK, 2009) köylerimizin çok büyük kısmında yaylacılık faaliyetine katılımlar olmaktadır. Doğu Karadeniz'in kıyı kuşağında (özellikle 500 m yükselti kuşağı üzerindeki) hemen hemen her köyün, Bolu yöresi ile Erzurum-Kars Bölümü'nde her iki-üç köyden birinin yaylacı köy olduğu dikkate alınırsa; Türkiye'de yayla-köy ilişkisinin ne kadar yaygın olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu da kuşkusuz yaylacılığın ekonomik fonksiyonunun öneminden kaynaklanır. Çoğunlukla hayvancılık ekonomisine dayalı olan yayla ve yaylacılık, günümüzde yapılan alt yapı ve teşvik çalışmaları ile turizme de açılmaya başlamıştır (Subaşı, 2004:2-3).

Anadolu'nun, kıyılarından içlerine, batısından doğusuna doğru yükseltisinin giderek artması morfolojik, topoğrafik, doğal bitki örtüsü ve iklim şartları açısından da farklılıklara yol açarak, yaylacılık hareketlerine elverişli bir ortam sunar. Bunlardan topoğrafik özelliklere bağlı olarak yaylacılık faaliyetinde *dikey ritmik hareket* görülür. Çünkü, genelde yaylalar devamlı yerleşmelerden daha yüksekte yer almaktadır. Bu şekildeki bir faaliyet; Karadeniz, Akdeniz, Ege ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaygındır. Zaten gerçek yaylacılık faaliyet alanları da bu bölgelerdir. Başka bir deyişle yaylacılık, başlangıçta kırsal yerleşmeler tarafından sürdürülen ve temel uygulanış amacı ekonomik gelir getirmeye yönelik faaliyetleri içeren bir yaşam biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Zaman, 2010:184).

Geleneksel kültürümüzün önemli bir öğesi olan yaylacılık faaliyetleri yoğun olarak; Karadeniz ve Akdeniz bölgeleri başta olmak üzere Ege, Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinde görülmektedir.

Bunlardan Karadeniz Bölgesi yayla yerleşmelerinin bir kısmı orman alanları içerisinde, diğer bir bölümü ise daha yoğun olarak doğal çayırlıklarının yaygın olduğu 2000 m'nin üzerindeki yüksek platolarda, yani Alpin kuşakta yoğunlaşmıştır (Fotoğraf 1). Böylece dikey doğrultuda bir faaliyetinin görüldüğü bölgede yaylacılık, yerleşmişlerin hareketidir (Zaman, 2010:184).



Fotoğraf 1. Doğu Karadeniz kıyı dağlarında bir kısım yayla yerleşmeleri orman alanları içerisinde, bir kısmı da Alpin kuşakta kurulmuştur.

Karadeniz Bölgesi'nde; Doğu Karadeniz'de Kıyı Dağları, Orta Karadeniz Bölümü'nde Canikler ve Batı Karadeniz Bölümü'nde ise Bolu-Ilgaz ve Köroğlu dağları, en yoğun yayla yerleşmesi ve yaylacılık faaliyet alanlarıdır. Bu dağlardaki yayla meskenlerin çoğu sabit evlerden oluşmaktadır (Zaman, 2010: 185).

Ülkemizde, dikey ritmik yaylacılık faaliyetinin söz konusu olduğu bir diğer bölge de, *Akdeniz*'dir. Bu bölgedeki yayla yerleşmeleri; *Nurdağları, Engizek* ve *Ahır Dağları* ile çevreleri, *Aladağlar* ve *Bolkar Dağları*, Antalya ovaları üçgeninin her iki yakasında; *Toros* sistemi kanatları üzerindeki bazı yörelerde toplanmıştır. Yaylalar ve bu arada yaylacılık yöreleri, genellikle 1000 m'den sonraki *polye, dolin* ve *uvala* gibi, karstik çanaklar içindeki su bulunan düzlüklerde önem kazanmıştır. Çadırlar buralarda kurulur ya da basit meskenler buralarda yapılmıştır (Doğanay, 2007:276).

Bölgedeki yaylacılık faaliyetleri uygulanış bakımından üç tipe ayrılabilir. Bir kısım yaylalar ve buralardaki yaylacılık faaliyetleri, tamamen ***rekreasyon*** amaçlıdır. Bunların en tipik örneklerinin yer aldığı yöreleri, Mersin-Tarsus kuzeyi ve İskenderun-Belen Geçidi çevresi oluşturur. Bu yaylalar arasında; Çamlıyayla, Ulaş, Meşelik, Çamalan, Damlama, Akarca, Gözne, Belen, Fındıkpınarı, Aslanköy sadece birkaçıdır.

Bölgedeki bir başka yaylacılık şekli, kırsal yerleşmelere ait ***hayvancılık*** amaçlı yaylacılık faaliyetleridir. Toros Dağları üzerinde bulunan bu yaylalarda, yer yer sabit meskenler olsa da, büyük çoğunluğu ***kıl çadır***larından oluşmaktadır (Göney, 1976:135-136).

Bölgedeki bir üçüncü yaylacılık şekli ise, göçebe Yörüklerin yaylacılık faaliyetleridir. Bu faaliyet, yılın mart ayı sonunda kışlaklardan, Toros Dağları eteklerine ve daha sonrada daha yükseklere çıkmak şeklinde kademeli olarak gerçekleştirilir. Bu göçler sonunda zaman zaman sürdürülen ekonomik faaliyetler, eylül ayı sonlarında bitirilir ve önce etek ovalarına, kasım ayı sonlarında da Adana ve Hatay ovalarına inilir (Göney, 1976:135-136). Böylece, bu grup yaylacılık faaliyetinde, devamlı yerleşmelerden dönemlik yerleşmeler olan yaylalara ve oradan da sürekli yerleşmelere, düzenli bir göçme hareketi yoktur (Doğanay, 1997:277).

Akdeniz Bölgesi yaylacılığı ile Güneydoğu Toroslardaki yaylacılık faaliyetleri arasında, bazı yönleriyle bir paralellik görülmektedir. Nitekim Güneydoğu Toroslarda, ekme-biçme faaliyetleri ile hiç ilişkisi olmayan ve tamamen göçebe hayvancılığa dayanan göçebe gruplara çok sık rastlanır. Bunlar ***dağ göçebeleri***, yani göçebe toplumlar olup, yazları bu dağlardaki yaylalara çıkmakta; kışları ise, alçak step bölgelerine inmektedirler. Bu açıdan Güneydoğu Toroslardaki göçebelerin yaylacılığı, Çukurova'daki göçebelerin yaylacılık faaliyetlerine benzer. Bu dağlardaki bir diğer yaylacılık faaliyeti ise, alçak yörelerdeki devamlı yerleşmelerde tarım ve hayvancılıkla birlikte sürdürülmektedir. Yazları sü-

rüleri ile beraber yaylalara çıkan aileler, sonbaharda ise devamlı yaşama alanları olan köylere dönerler (Doğanay, 1997:277).

Türkiye'de Ege ve Doğu Anadolu Bölgesi de, dikey yaylacılığın söz konusu olduğu alanlar arasında yer almaktadır.

Ege Bölgesi yaylacılığı da, genelde göçebe oymaklar tarafından sürdürülmektedir. Yazları, Aydın Dağları, Madran ve Honaz dağlık bölgeleri üzerindeki 1800-1900 m yükseklikteki düzlüklere çıkan göçebe yaylacılar, mayıs-ekim devresini buralarda geçirdikten sonra, kışları depresyonlardaki kışlaklarına inerler. Bu göçebe yaylacılar, gerek yaylak gerekse de kışlak bölgelerinde çadırlarda yaşarlar. Bu bölgedeki bir başka göçebelik, iç yörelere ve yüksek düzlüklere kadar uzanan, geniş periyotlu göçebeliktir (Doğanay, 1997:278). Örneğin; İçbatı Anadolu Bölümü'nde, Kütahya ve Afyon illerinden, hatta Konya dolaylarından, kışı geçirmek üzere, Ege ovaları ve kıyı boylarındaki kışlak bölgelerine göçerler. Yazları ise tekrar bu bölgelerdeki faaliyet alanlarına dönerler. Bunlara, Ege depresyonu köylüleri, ***Kırlı Yörükler*** derler (Göney, 1975:290).

Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki yaylalar ise, genellikle 2000-2700 m yükseltilerdeki platolarda yer alır. Özellikle Erzurum, Kars, Bitlis, Muş ve Hakkâri gibi illerde, yaylacılık faaliyetleri oldukça yoğundur. Bu bölgede başta Erzurum-Kars Bölümü'nde, özellikle Güllü ve Allahuekber dağları ile Karasu-Aras dağlarının yüksek platoları, yayla yerleşmelerinin ve yaylacılık faaliyetlerinin yoğunluk kazandığı alanlardır (Doğanay, 1997:278, 279).

Ülkemizde yatay doğrultuda gerçekleşen yaylacılık faaliyetleri de vardır. Bu gibi yaylacılık bölgeleri ile köy yerleşmeleri arasında, oransal bir yükseklik farkı pek yoktur. Örneğin Konya-Karapınar çevresi yaylaları ile Konya merkez Hatip bucağı ve Konya şehri arasında yer alan Meram bağları, bu konuda, bölgede ilginç bir örnektir. Bunların yanı sıra, İç Anadolu Bölgesi'nde, Yukarı Sakarya Bölümü yaylaları (Sündiken ve Türkmen Dağları) ile Kayseri'nin güneyindeki Erciyes Dağı yaylaları, köy yerleşmeleriyle aynı yükseklikte, köylerden uzak ve otlaklarla kaplı alanlardan oluşmaktadır (Doğanay, 1997:280).

Anadolu Yaylacılığında Türk Kültürünün İzleri

Anadolu'nun değişik yerlerinde yayla ve yaylacılığın ortaya çıkışını, günümüzde eski bir yaşam tarzı olan bazı alışkanlıkların sürdürülmesi ile de doğrulamak mümkündür. Bu konuyla ilgili günümüz yaylalarında ve yaylacılığında tespit ettiğimiz Türklere ait bazı izleri geleneksel Türk yaşam tarzı ile karşılaştırarak kısaca şu şekilde ortaya koymak mümkündür (Zaman, 2007:250-256).

Yaylalarda Türklere ait izlerden birini; oba, yayla ve diğer coğrafî ünitelere verilen **adlar** oluşturur. Gerçekten de, Anadolu yaylalarında; Şıhman, Emirler, Şahmelik, Oğuz, Ören, Oğuzeli, Alanyurdu, Ahmetalan vs. gibi çok sayıda bey, oymak, kabile, boy ve cemaat adları mevcuttur. Diğer taraftan Kayadibi, Derelü, Çiçeklü, Düzyer, Yassıbahçe, Akköy gibi tabiat isimleri ile Tana Deresi, Atdutan gibi hayvanlarla ilgili yerleşme ve yer isimlerinin yanı sıra Yenicehisar, Karakilise, Kızılhisar, Beşkilise gibi isimlerin verildiği de görülür. Esasında bu ad verme şekli, Anadolu'nun hemen her bölgesindeki Türk insanının ortak bir özelliğidir (Şahin 1997: 115; Yediyıldız, 1984:27). Bu gibi isimlerin varlığı, bu yerleşmelerin Türk toplulukları tarafından kurulduğunu ve günümüze kadar aynı isimle geldiğini göstermektedir.

Yayla alanlarında ***oba*** *a*dlı çok sayıda yerleşmenin mevcudiyeti, bu yerleşmelerin Türkler tarafından kurulduğunun bir başka işaretidir. Çünkü oba, Orta Asya Türk kültüründen Anadolu'ya intikal etmiştir. Bu bağlamda, yaylacılık ve yayla hayatı, Türkler için Orta Asya'dan günümüze kadar süregelen sadece bir yaşam tarzı değil, aynı zamanda Türk kültürünün yapı taşlarının oluşmasında ve şekillenmesinde en önemli faktörlerdendir (Şahin, 1998:149-150).

Günümüzdeki oba-yayla yerleşmelerin kurulduğu yamaçlar, çoğunlukla güneş gören yerlerdir. Coğrafî şartlarla ilişkili diye düşündüğümüz bu yer seçiminde, tarihî bağlantıların da etkisi bulunmaktadır. Öyle ki, eski Türkler, gerek yaz gerekse de kışın yaşayacakları yerleri belirlerken güneş gören yerleri tercih etmekte ve buna büyük önem vermekteydiler. Özellikle de kalabalık hayvan sürülerine sahip olan Türkler, *çadır-köy* veya *çadır-şehir* halinde, otları bol ve karı az olan, güneş gören bir yer seçerdi ve oraya konarlardı. Bu şekilde konaklamaları, daha sonraki Selçuklu ve Osmanlı döneminde de görmek mümkündür (Ögel, 1991: 9). Böylece ilk zamanlarda çadır kurulan obaların kuruluş yerlerinde daha sonraları sabit evlerin yapıldığı düşünülürse, oba-yayla yerleşmelerinin yer seçiminde eski geleneklerin etkili olduğu ortaya çıkar.

Yaylaların tarihî geçmişleri ile ilgili diğer bir kaynağı da, birbirinden çok uzakta ve sıkça anlatılan ***efsaneler*** oluşturmaktadır. Gerçekten de Anadolu'da yaşayan insanlar tarafından birkaç küçük farklı-

lık dışında, pek çok efsanenin birbirine yakın değişik yaylalar için anlatıldığı görülmektedir. Yayla yerleşmeleri ile ilgili anlatılan efsanelerin birbirinden çok uzak ve küçük farklılıklar dışında aynı anlatımlar ile ortaya çıkması, yayla kültürünün tarihî bağlantıları açısından son derece önemlidir (Zaman, 2000:285).

Doğu Karadeniz yaylacılığı örneğinde olduğu gibi, ***yayla göçü ve şenlikler*** esnasında çeşitli çalgılar çalınması (kemençe, tulum vs.)ve değişik oyunlar oynanması (horon gibi) ile türkü söyleme gibi adetlerin yaygın oluşu da, bir Türk geleneğidir. Öyle ki türkü, Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri bir kültürel mirastır (Baştan, 2002:74). Yine, Doğu Karadeniz yaylalarında 4-5 yüzyıldan beri Türk kültürüne ve yaşam biçimine uygun olarak sürdürülen geleneksel yayla şenlikleri (Kadırga-Otçular, İzmiş, Honeftera, Hıdırnebi, Bektaş, Sis, Kümbet, Çambaşı, Zigana), esnasında, şenlik öncesi ve sonrasında da kışlak (köy) ile yaylak (yayla) arasındaki yol boyunca düzenlenen eğlencelerde de çalgı aleti olarak kemençe eşliğinde türküler söylenmesi, bir Türk ananevî geleneğidir (Fotoğraf 2). Nitekim bu konuda Tirebolulu Alparslan'da ***Ot Göçü*** adlı makalesinde şenlikler ve şenlik hazırlıklarından bahsederken benzer ifadeler kullanmaktadır (Zaman, 2008 (b): 180).



Fotoğraf 2. Yayla şenlikleri yüzyıllardan beri geleneksel olarak bir bayram havası içerisinde sürdürülen açık hava eğlenceleri olup, bunlara yöresel giysileri ile katılan kadınlı- erkekli gruplar, kemençe ve davul-zurna eşliğinde horon oynamaktadır.

Yaylalardaki kelif, mağazi, kom, dam diye adlandırılan geleneksel evlerin planları da Orta Asya göçebe kültürünü yansıtmakta olup, çoban evinin bir benzeri şeklindedir. Tamamı Türk yaylacılarının Orta Asya'dan getirdikleri yayla kültürünün bir mirası olan bu evlerde, isimler farklı olsa da planlar aynıdır ve plan itibariyle tipik birer çadıra benzemektedirler (Fotoğraf 3).



Fotoğraf 3. Yaylalarda *kelif, mağazi, kom* ve *dam* diye adlandırılan bir kısım geleneksel yayla evlerinin planları da Orta Asya Türk kültürünü yansıtmaktadır.

Başta Doğu Karadeniz Bölümü olmak üzere Anadolu'nun diğer pek çok yöresindeki yaylalarda Türklere ait sürdürülen geleneklerden birini de, ***yaylaya çıkış tarihinin*** belirlenmesi ve hep birlikte kışlaklardan yaylalara çıkış oluşturur. Nitekim Türkler, Orta Asya'dan beri yaylaya aynı gün çıkıp, ay-

nı gün inerlerdi. Bundaki amaç, meralar ve otlakların adil bir şekilde kullanımının sağlanmış olmasıdır. Yine yaylaya çıkmadan önce, büyüklerden helallik alınır, eller öpülür ve dualar istenirdi. Bütün bu gelenekler Türk göçebeliğinin özellikleriydi (Baştan, 2002:126). Bu geleneklerden yaylalardan aynı gün inme hariç, hemen hepsi günümüz için de geçerlidir. Köylüler yine yaylaya muhtar ve köy heyetinin veya köyün yaşlıları tarafından belirlenen tarihte çıkmakta olup, yaylalara daha erken göçe izin verilmemektedir.

Yaylak ve kışlaklar arasındaki göç olayı gerçekleştirilirken de tarihi bir olgu olarak hayvanların püskül ve çanlarla süslenmesi, göçe katılan aile bireylerinin yeni elbiselerini giymeleri ve bir bayram havası içerisinde bu olayın geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilmesi, bozkır kültürünün tarihi bir yaşam şeklinden başka bir şey değildir(Fotoğraf 4).



Fotoğraf 4. Geleneksel yayla göçü esnasında hayvanlar; püskül, boncuk ve çanlarla süslenmektedir.

Yaylalardaki ailelere ait **mülklerin yabancı şahıslara satılmaması da** aslında bir Türk kültürü ve geleneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten de, eski Türklerde yayla arazileri boya aitti. Günümüzde de yaylacılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü yaylalarda, değerinin çok üstünde para teklif edilse dahi, dışarıdan hiç kimsenin geleneksel yaylacılığın sürdürüldüğü o yayladan arazi satın almasına izin verilmemektedir. Böylece yaylaların, kuruldukları zamanlardan beri aynı soydan gelen insanlar tarafından kullanılması, başka bir anlatımla genelde babadan oğula miras yoluyla geçmiş olması, ya da aynı soydan veya aynı köyden olan aileler arasında el değiştirmesi, eski bir Türk geleneğidir.

Geçmişle günümüz arasındaki bir başka benzerlik de yaylalarda sürdürülen ekonomik faaliyetlerle ilgilidir. Eski Türklerde hayvancılığın yanı sıra yaylalarda; çorap, yelek, kazak, çamatan, çul, yular, ip, kaşık, külek (kova) ve yayık gibi **el sanatlarının** yapılışı da Türklerin Orta Asya'dan beri sürdürdükleri faaliyetlerdendir (Fotoğraf 5). Bu el sanatlarının günümüz yaylalarında özellikle kadınlar tarafından yapılışı da, eski bir Türk geleneğinin sürdürüldüğü anlamını taşımaktadır.



Fotoğraf 5. Yaylalardaki ekonomik faaliyetlerden birini de dokuma ve ahşap el sanatları oluşturur.

Sürdürülen bir diğer Türk geleneğini farklı kişilere ait koyun ve keçilerin karışmaması için vücutlarının çeşitli yerlerine farklı renklerde boya sürülmesi oluşturur. Bu işe, Kutadgu Bilig'de olduğu gibi ***en*** denilir. Ayrıca, hayvan tanınması için başından dağlanır (Eröz, 1991:222). Kutadgu Bilig'de anlatılan bu iki olayın Anadolu'da halen devam etmesi, Türklerin geleneklerini sürdürme çabası olarak yorumlanmalıdır.

Sonuç

Sonuç olarak; gerek Anadolu'daki yayla ve yaylacılıktaki kültürler ile örf, adet ve gelenekler gerekse de tarihî kaynaklara dayanılarak yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Anadolu'nun Türklerin eline geçmesinden önce burada hüküm süren devletlerin yaşam şeklinde yaylacılık benzeri bir yaşam tarzına, yani konargöçer bir yaşam şekline ait bilgi mevcut değildir. Aksine, çoğunlukla şehirlerde yerleşik bir yaşam sürdürdükleri bilinmektedir. Nitekim, bu dönemlere ait tarihî kaynakları

gözden geçirildiğinde görüldük ki, bu konuyla ilgili herhangi bir bilgi veya belgeden söz etmek mümkün değildir. Zaten bu kaynaklardan o dönemlerde Anadolu'da, dağların çıkılabilecek kadar güvenli olmadığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki, aynı dönemlerde şehir ve köylerin bile güvenliğinin sağlanamadığı düşünülürse, bugünkü yaylaların bulunduğu yüksek dağlık sahaların hayvancılık faaliyeti bakımından geçici bir süre kullanılabilecek alanlar olmadıkları anlaşılır.

Şüphesiz bu durum, Türk boylarının Anadolu'ya akınlarına kadar sürmüştür. Türklerin Anadolu'yu yurt edinmesinde en önemli olay olan, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan çok önceleri başlamış olan bu akınlar ile Anadolu'ya çok sayıda Türk boyu gelmiştir. Bu boyların, yayla yerleşmeleri ve yaylacılık faaliyetlerinin Anadolu'da ortaya çıkışı ve yayılmasında çok büyük rolü olmuştur.

Böylece, Anadolu'daki bugünkü yaylacılık faaliyetleri Türk göçebe kültürünün uzantısıdır. Bu kültürün, bölgedeki Bizans, Rum veya Gürcü gibi kültürlerden kaynaklanması ihtimali, bunların hayvancılığa dayalı bir ekonomik aktivite içerisinde olmaması, aksine daha ziyade ticaret ve tarımla uğraşmaları neticesinde mümkün değildir. Bu milletler, daha sonra kuvvetle muhtemeldir ki, yaylacılığı Türklerden öğrenmişlerdir. Zaten Türklerin tarih sahnesine çıktıkları zamandan günümüze kadar yaylacılık geleneğini devam ettirdikleri bilinen bir gerçektir. Nitekim Orta Asya kültüründe *geniş otlaklar* anlamına gelen yayla, Anadolu'da da aynı anlamda kullanılmış, zamanla geniş otlaklar olmasa bile yüksek yerler ve dağlar aynı geleneğin devam ettirilmesine vesile olmuştur. 1071 tarihine kadar yerleşmekten çok, göçebe veya yarı göçebe hayat şeklini benimsemişlerdir. Bu tarihten sonra Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmiş boylar, Selçuklu ve Osmanlı, hatta Cumhuriyet döneminde de yerleşik hayat yaşayanlar çoğunlukta olmuş, fakat yarı göçebelik-yaylacılık geleneğini de devam ettirilmiştir.

Kaynaklar

ALAGÖZ, C. A., 1941, Yayla Tabiri Hakkında Rapor. Birinci Coğrafya Kongresi. Raporlar, Müzakereler, Kararlar. Maarif Vekilliği, Ankara.

ALAGÖZ, C. A., 1993, *Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları.* Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araşt. ve Uyg. Derg. Sayı: 2, Ankara.

ALPARSLAN., 1915, (H. 1333), *Türk Bayramlarında Ot Göçü*. Türk Yurdu Mecmuası, Cilt: 8, İstanbul.

ARRIANUS'UN Karadeniz Seyahati (Çev. Murat ASLAN). 2005, Odin Yayıncılık, Antik Kaynaklar Dizisi: 1, İstanbul.

ARSLAN, H., 2001, 16.Y.Y. Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün. Kaknüs Yay. İstanbul.

BAŞTAN, A., 2002, Türk Göçebeliği ve Trabzon Yaylacılığı. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

BAYKARA, T., 2001, Türk Kültür Tarihine Bakışlar. Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, No. 252, Ankara.

BİJİKYAN, P. M., 1969, Karadeniz Kıyıları Tarihî ve Coğrafyası. (Yayına Hazırlayan Hrand D. Andreasyon), İstanbul.

BİLGİN, M., 1997, *Giresun Bölgesinde Türkmen Beylikleri ve İskân Hareketleri*. Giresun Tarihî Sempozyumu Bildirileri (24-25 Mayıs 1996), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları No: 1, İstanbul.

BOSTAN, M, H., 2002, XV-XVI Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVII. Dizi-Sayı: 5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

CHARLES TEXİER, 2002, Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihî ve Arkeolojisi. (Çev: Ali Suat). Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Cilt: II, Ankara.

ÇAKIR, S., 1988, *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yaylacılık ve Bektaş Yaylası.* Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, Samsun.

DOĞANAY, H., 1997, Türkiye Beşerî Coğrafyası. MEB Yay. No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 877, Eğitim Dizisi No: 10, İstanbul.

DOĞANAY, H., ZAMAN, S., 2004, *Oba-Yayla Yerleşmelerine Tipik İki Örnek Çambaşı ve Turnalık Obaları (Ordu İli).* Türk Coğrafya Kurumu, Türk Coğrafya Derg. Sayı: 43, İstanbul.

EMİROĞLU, M., 1977, Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık. Ankara Üniv. D.T.C.F. Yay.No: 72, Ankara.

ERİNÇ, S., 1945, *Kuzey Anadolu Kenar Dağlarının Ordu-Giresun Kesiminde Landşaft Şeritleri*. Türk Coğrafya Derg. Sayı: 7–8, İstanbul.

ERÖZ, M., 1984, *Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları.* Türkiye Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Seminer Kongre Bildirileri Dizisi: 60, Ankara.

ERÖZ, M., 1991, Yörükler. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

ERSOY, E, G., 1994, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Hemşin'de Yaylacılık. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

GÖNEY, S., 1975, Büyük Menderes Bölgesi. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Yay. No: 79, İstanbul.

GÖNEY, S., 1976, Adana Ovaları. İstanbul Üniv. Yay. No: 2162, Coğrafya Enst. Yay. No: 79, İstanbul.

GÜLAY, A., 2001, Ağasar Çepni Kültürü Geyikli Folklor-İnceleme-Araştırma. Geyikli Belediyesi Kültür Yayınları No:1, İstanbul.

GÜRBÜZ, M., 1994, Göksun'da Yaylacılık (Kar Yaylacılığı). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü SBE (Coğrafya) Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun.

GÜVENÇ, B., 1996, İnsan ve Kültür (7. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.

HALAÇOĞLU, Y., 1995, 14-17. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı. Türk Tarih Kurumu Yay. (2. Baskı), Ankara.

İZBIRAK, R., 1986, Coğrafya Terimler Sözlüğü. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

KAFESOĞLU, İ., 1987, Türk Bozkır Kültürü. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara.

KIRZIOĞLU, M. F., 1976, Osmanlıların Kafkas Elleri'ni Fethi (1451-1590). Atatürk Üniv. Yay. No: 358, Edebiyat Fak. Yay. No: 71, Araştırma Serisi No: 60, Erzurum.

KÖSE, O., 2001, Trabzon'da Yaylacılık ve Yayla Hayatı. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.

KÖSOĞLU, N., 1990, Türk Dünyası Tarihî ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler. Ötüken Neşriyat A.Ş. Yay No: 213, Kültür Serisi: 55, İstanbul.

KSENHOPON., Anabasis (Onbinlerin Dönüşü). (Çeviri: Gökçöl, T.), 1984, Dünya Klasikleri Kültür Dizisi, Sosyal Yay. İstanbul.

ÖGEL, B., 1985, Türk Kültür Tarihîne Giriş, Türklerde Köy ve Şehir Hayatı (Göktürklerden Osmanlılara). 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 638, Kültür Eserleri Dizisi: 46, Ankara.

ÖGEL, B., 1991,Türk Kültür Tarihine Giriş 1. Kültür Bakanlığı Yay No: 638, Kültür Eserleri Dizisi: 46, Cilt: 1, Ankara.

ÖGEL, B.,1988, Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları (Genişletilmiş Üçüncü Baskı). Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. No: 46, İstanbul.

PLANHOL, M. X., 1959, *Geography Politics and Nomadism in Anatolia.* İnternational Social Science, Journal: 11, Paris.

ROUX, P. J., 2007, Türklerin Tarihi,-Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

SÖZER, A. N., 1972, Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık. İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara.

STRABON., Geographika (XII-XIII-XIV) Antik Anadolu Coğrafyası. (Çeviri: Pekman, A.,), 1993, Arkeoloji ve Sanat Yay. Antik Kaynaklar Dizisi: 1, İstanbul.

STRABON., Geographika (XII-XIII-XIV) Antik Anadolu Coğrafyası. (Çeviri: Pekman, A.,), 1993, Arkeoloji ve Sanat Yay. Antik Kaynaklar Dizisi: 1, İstanbul.

SUBAŞI, B., 2004, Yayla Turizmi Sektör Profili. İTO Etüt ve Araştırma Şubesi, İstanbul.

SÜMER, F., 1992 (a), Tirebolu Tarihî. Tirebolu Kültür ve Dayanışma Derneği-Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul.

SÜMER, F., 1992 (b), Oğuzlar (Türkmenler). Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları. (4. Baskı), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. No: 89, İstanbul.

ŞAHİN, İ., 1997, *Osmanlı Döneminde Giresun Bölgesinde Konar-Göçer İşleri*. Giresun Tarihî Sempozyumu Bildirileri (24-25 Mayıs 1996), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları No: 1, İstanbul.

ŞAHİN, İ., 1998, *Yaylacılık Geleneğinin Giresun'daki İzleri*. Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri (30–31 Mayıs 1998), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları No: 2, İstanbul.

TUNÇDİLEK, N., 1964, *Türkiye'de Yaylalar ve Yaylacılık*. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Derg. Sayı:14, İstanbul.

TURAN, O., 1980, Selçuklu Tarihî ve Türk İslâm Medeniyeti. Dergâh Yay. (3. Baskı), İstanbul.

TURAN, O., 1984, Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihî (İkinci Baskı), Nakışlar Yayınevi, İstanbul.

TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS), 2009 Nüfus Sayım Sonuçları, Ankara.

YEDİYILDIZ, B., 1984, *Türkiye'de Yer Ad Verme Usulleri Ve Yer Adı Değişikliklerinin Tarihi Gelişimi*. Türkiye yer Adları SempozyumuBildirileri (11-13 Eylül 1984), Ankara.

ZAMAN, M., 1996, Tonya'nın Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. (Doktora Tezi), Erzurum.

ZAMAN, M., 2000, *Doğu Karadeniz Bölümü Geleneksel Yayla Şenliklerine Tipik Bir Örnek: Kadırga-Otçular Şenlikleri*. Türk Coğrafya Kurumu, Türk Coğrafya Derg. Sayı: 35, İstanbul.

ZAMAN, M., 2001, *Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü*. Doğu Coğrafya Derg. Sayı: 6, Konya.

ZAMAN, M., 2007, *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Yaylalar ve Yaylacılık.* Atatürk Üniversitesi Yay. No: 960, Fen Edebiyat Fak. Yay. No:105, Araştırmalar Serisi No: 75, Erzurum

ZAMAN, M., 2008 (a), *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Tarihsel Gelişim Sürecinde Yaylacılık Faaliyetleri.* Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 41, Erzurum.

ZAMAN, M., 2008 (b), *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'ndaki Yayla ve Geleneksel Yaylacılıkta Türk Kültürünün İzleri.* Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Derg. Cilt: 8, Sayı: 40, Erzurum.

ZAMAN, M., 2010, Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Dağ ve Yayla Turizmi. Atatürk Üniv. Yay. No: 977, Fen Edebiyat Fak. Yay No: 134, Araştırma Serisi No: 110, Erzurum.

ZAMAN, S., 2007, Fonksiyonel Değişim Sürecinde Antalya Beydağları Yaylaları. Atatürk Üniv. Yay. No. 967, Kazım Karabekir Eğitim Fak. Yay. No: 125, Araştırmalar Serisi No:50, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum.

ZAMAN, S., COŞKUN, O., 2007, *Türk Kültüründe Yaylacılık Faaliyetlerinin Yeri ve Önemi*. Atatürk Üniv. Fen-Ed. Fak. Sosyal Bilimler Derg. Cilt: 7, Sayı: 38, Erzurum.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Öncülüğünde

Kırım Devlet Mühendislik ve
Pedagoji Üniversitesi
KIRIM

Sakarya Üniversitesi
TÜRKİYE

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi
AZERBAYCAN

Türk Hava Kurumu Üniversitesi
TÜRKİYE

Kırgızistan Celalabad
İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi
Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü
KIRGIZİSTAN

Aksaray Üniversitesi
TÜRKİYE

Korkut Ata Kızılorda Devlet Üniversitesi
Türk Dünyası Kızılorda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
KAZAKİSTAN

Ortaklığı ile...

ISBN 9754982183
ISBN: 978-975-498-218-3
MİLLİ YAYIN NU: 2012-34-Y-0147-263

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI
SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ
10.

KIRIM 2012

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
10. ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI
SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ



WWW.TDAVKONGRE.COM

Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi • Sakarya Üniversitesi • Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Türk Hava Kurumu Üniversitesi • Kırgızistan Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi • Aksaray Üniversitesi
Korkut Ata Kızılorda Devlet Üniversitesi • Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı 2012

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

10. ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

28 Ağustos - 2 Eylül 2012 / Akmescit / Kırım - UKRAYNA

Gaspıralı'nın İzinde…
"Dilde, Fikirde, İşte Birlik"
Kongre Bildirileri

Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi
Akmescit / KIRIM

Sakarya Üniversitesi
Sakarya / TÜRKİYE

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi
Bakü / AZERBAYCAN

Türk Hava Kurumu Üniversitesi
Ankara / TÜRKİYE

Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi
Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü
Celalabad / KIRGIZİSTAN

Aksaray Üniversitesi
Aksaray / TÜRKİYE

Korkut Ata Kızılorda Devlet Üniversitesi
Türk Dünyası Kızılorda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Kızılorda / KAZAKİSTAN

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
İstanbul / TÜRKİYE

Ortaklığı İle…

İstanbul - 2012

Bu eser
Bakanlar Kurulu'nun 20.07.1980 tarih ve 8/1307 sayılı kararıyla
kamu yararına hizmet verdiği kabul edilerek vergi muafiyeti tanınmış olan
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI'nın yayınıdır.

Her hakkı mahfuzdur.
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI
müsaadesi olmaksızın tamamen, kısmen veya herhangi bir
değişiklik yapılarak iktibas edilemez.

Yayına Hazırlayan
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

Editörler
Prof. Dr. A. Vecdi CAN - Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN
Arş. Gör. Muhammed Kürşad UÇAR

Baskı
Aktif Matbaa ve Reklam Hiz. San. Tic. Ltd. Şti.
Halkalı Cad. Nu: 245 Sefaköy / İSTANBUL
Telefon: (0212) 698 93 54

Haberleşme
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Kemalpaşa Mah. Bukalıdede Sok. No: 4
Saraçhane / İSTANBUL
Telefon: (0212) 511 10 06 (Pbx)
İnternet Adresi: www.turan.org.tr
e-posta: tdav@turan.org

ISBN: 978-975-498-218-3
Milli Yayın No: 2012-34-Y-0147-263

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

"Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi" 2003 yılından beri, her yıl, aralıksız olarak düzenlenen önemli bir bilimsel organizasyondur. Hatırlanırsa 9. Kongre geçen yıl (Haziran/2011) Can Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de gerçekleştirilmişti. Bu yıl ise güzel Kırım'ın başkenti Akmescit'teydik.

10. Kongreyi Ukrayna'nın Kırım Özerk Cumhuriyeti'ndeki Akmescit (Simferopol) şehrinde başarıyla düzenledik. 10 Ağustos-2 Eylül 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen kongrede ev sahibimiz Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi oldu. Bu vesileyle bizi en güzel şekilde ağırlayan Sayın Rektör Prof. Dr. Fevzi YAKUBOV'a, Sayın Dekan Doç. Dr. Ranetta GAFAROVA'ya ve özellikle Dr. Leniyara SELİMOVA'ya teşekkürü bir borç biliyoruz. Kuşkusuz kongremizin en önemli şeref konuğu Kırım Tatar Milli Meclis Başkanı Mustafa Abdülcemil KIRIMOĞLU oldu. Türk dünyasının yaşayan efsaneleri arasında olan Sayın Kırımoğlu'na bizleri kırmayıp kongremize şeref verdiği için bir kez daha teşekkür eder, bu vesileyle selam ve saygılarımızı sunarız.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın öncülüğünde birçok yükseköğretim kurumu ile ortaklaşa düzenlenen bu kongrelerin uluslararası bağlamda önemli bir bilimsel işbirliği zemini olarak artık kurumsallaştığı söylenebilir. Zira bu kongreler birçok üniversitemizin kurumsal desteği, fikir ve önerileri çerçevesinde gerçekleştiriliyor. Türk dünyası dâhilindeki üniversiteler arasında karşılıklı bilimsel işbirliği protokolleri imzalanıyor. Türk devlet ve toplulukları özelinde; hayat standartlarının, demokrasinin ve reel egemenliğin bilgi çağında nasıl arttırılabileceği gibi kritik hususlar bilim adamlarınca tartışılıyor.

Gösterilen ilgi ve alakaya bakarak Kongremizin artık Türk devlet ve topluluklarındaki akademisyenleri bir araya getiren başlıca bilimsel platformlardan biri olduğunu söylemek mümkün. Sakarya Üniversitesi'nin koordinasyonuyla; Türkiye'den Aksaray Üniversitesi ve Türk Hava Kurumu Üniversitesi; Azerbaycan'dan *"Devlet İktisat Üniversitesi"*, Kırgızistan'dan *"İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi"*, Kazakistan'dan da *"Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi"* bu seneki kongreyi düzenleyen paydaş üniversiteler oldular. Herhalde Sayın Prof. Dr. Muzaffer ELMAS (Sakarya Üniversitesi Rektörü), Prof. Dr. Mustafa ACAR (Aksaray Üniversitesi Rektörü), Prof. Dr. Ünsal BAN (Türk Hava Kurumu Üniversitesi Rektörü), Prof. Dr. Şemseddin HACIYEV (Devlet İktisat Üniversitesi Rektörü ve Azerbaycan Milletvekili), Prof. Dr. Kantörö Ş. TOKTOMAMATOV (İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Rektörü), Prof. Dr. K. A. BİSENOV (Kızılorda Korkut Ata Devlet

Üniversitesi Rektörü) ve Kongrelerimize öncülük eden Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı Prof. Dr. Turan YAZGAN öncelikle teşekkür edilmesi gereken kişiler.

Ayrıca bu üniversitelerden gerek Bilim Hakem Kurulu'nda, gerek Yürütme Kurulu'nda ve gerekse Danışma Kurulu'nda görev alan değerli hocalarımıza ve kıymetli bildirileri ile kongremizin akademik değerini yükselten tebliğ sahiplerine ve hâsılı tüm katılımcılara ne kadar teşekkür etsek azdır.

Yoğun katılımla ve birçok ortakla yurt dışında bilimsel kongre düzenlemek fedakârlık gerektiren zorlu bir çalışma süreci. Burada emeği geçen arkadaşlarımızın isimlerini tek tek saymak ise mümkün değil. Ancak; ulaşım, konaklama, yemek ve gezi organizasyonunu koordine eden Öğr. Gör. Ali KIRKSEKİZ'in; afiş tasarım, web sayfası, bildirilerin takibi ve katılımcılarla iletişim işlerini idare eden Yrd. Doç. Dr. Türker Fedai ÇAVUŞ ile Arş. Gör. Muhammet Kürşad UÇAR'ın; çanta, hediye vb. malzemelerin tedariki, işbirliği yapılan kurum-kuruluşlarla irtibatın sağlanması gibi faaliyetleri yürüten Arş. Gör. Tuğrul KORKMAZ'ın ve Kongre Sekreterliğini yürüten Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN'in isimlerini anmadan geçmenin vefasızlık olacağını düşünmekteyim. Aynı şekilde bu kongrenin fikir babalarından olan ve bizleri yine yalnız bırakmayan Sayın hocam Prof. Dr. Recai COŞKUN ve muhterem eşi Yrd. Doç. Dr. Sevda Yaşar COŞKUN hanımefendiye de teşekkür etmeden geçemeyeceğim. Sakarya Üniversitesi Rektör Yardımcısı sayın Prof. Dr. Musa EKEN ile Genel Sekreteri Öğr. Gör. Metin Küçük'te kesinlikle teşekkürü hak edenler arasında. Onlar olmasaydı Kırım'dan zor gelirdik. Bu arada merkezi Ankara'da bulunan Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği yöneticilerine, özellikle de devamlı irtibatta bulunduğumuz Namık Kemal BAYAR Beyefendiye de katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Coğrafyadan dil ve tarihe, enerjiden uluslararası ilişkilere Avrasya jeopolitiğindeki birçok sorunun, çözüm önerilerinin ve işbirliği imkânlarının tartışıldığı Kongrenin bu seneki teması Kırımlı büyük müellif İsmail Gaspıralı'dan hareketle *"Dilde, Fikirde ve İşde Birlik"* oldu. Farklı ülkelerden çok sayıda akademisyen tespit ve önerilerini bizlerle paylaştı. İki gün boyunca yapılan paralel oturumlarda yaklaşık 150 civarında bildiri sunuldu. Kongrenin açılış ve kapanışına damgasını vuran Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi öğrencilerinin hazırlayıp sundukları müzik ziyafeti ve muhteşem koreografinin hafızalardan uzun süre silinemeyeceği kanaatindeyim. Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi mensubu öğrenci ve personelin samimi misafirperverliği olmasaydı kongre asla bu kadar ihtişamlı olamazdı. Dolayısıyla emeği geçen Kırımlı dost ve kardeşlerimize ayrı ayrı teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kongrenin ardından üç gün boyunca Gözleve'den Yalta'ya, Sudak'tan Sivastopol'a Kırım Yarımadasını kapsayan kültür gezileri yapıldı. Unutamayacağımız anılara sahip olduk. Türk medeniyetinin önemli bir durağı olan güzel Kırım da saraylar, kaleler, müzeler, camiler, medreseler ve hanlar gezildi. Balaklava'da balıklar yendi. Bahçesaray'daki muhteşem Hansaray'ında ceddimizle gurur duyduk. Bu sarayın içindeki zarif camide cuma namazı kılındı.

Türk dünyasının fikir önderlerinden Gaspıralı İsmail Bey'in Bahçesaray'daki, Cengiz Dağcı'nın Yalta'daki kabirleri başında Yasinler, Fatihalar okundu, dualar edildi. Ruhları şâd, mekânları Cennet olsun...

Sözlerimi Kırım'a giderken uğrayıp vedalaştığımız (meğerki son görüşmemizmiş) Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı Prof. Dr. Turan YAZGAN hocamızı saygı ve rahmetle anarak tamamlamak istiyorum.

Türk Dünyası'nın aksakalı, zamanımızın Gaspıralısı, önderimiz hakka yürüdü. Allah ondan razı olsun, ruhu şad, mekânı Cennet olsun...

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN
Kongre Koordinatörü

Düzenleyici Ortaklar

"10. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi" ***Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı***'nın öncülüğü ile ***Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi***'nin ev sahipliğinde aşağıdaki üniversite ve kurumların işbirliğiyle düzenlenmiştir:

Kırım Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi
Akmescit / KIRIM

Sakarya Üniversitesi
Sakarya / TÜRKİYE

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi
Bakü / AZERBAYCAN

Türk Hava Kurumu Üniversitesi
Ankara / TÜRKİYE

Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi
Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü
Celalabad / KIRGIZİSTAN

Aksaray Üniversitesi
Aksaray / TÜRKİYE

Korkut Ata Kızılorda Devlet Üniversitesi
Türk Dünyası Kızılorda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Kızılorda / KAZAKİSTAN

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
İstanbul / TÜRKİYE

KONGRE ONUR KURULU

Mustafa Cemil KIRIMLIOĞLU **(Kırım Tatar Milli Meclisi Başkanı)**

Ahmet Bülent MERİÇ **(T.C. Kiev Büyükelçisi)**

Prof. Dr. Fevzi YAKUBOV **(Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Kantöre Ş. TOKTOMAMATOV **(Kırgızistan-Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. M. Bayzak KOPIRBAEVİÇ **(Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Mustafa ACAR **(Aksaray Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Muzaffer ELMAS **(Sakarya Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Şemseddin HACIYEV **(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Rektörü ve Azerbaycan Milletvekili)**

Prof. Dr. Turan YAZGAN **(Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı)**

Prof. Dr. Ünsal BAN **(Türk Hava Kurumu Üniversitesi Rektörü)**

KONGRE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Gültekin YILDIZ **(Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi Dekanı)**

Prof. Dr. Hakan POYRAZ **(Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)**

Prof. Dr. Hilmi Bahadır AKIN **(Aksaray Üniversitesi Rektör Yardımcısı)**

Prof. Dr. Hüseyin ÇELEBİ **(Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü)**

Prof. Dr. İbrahim BAKIRTAŞ **(Aksaray Üniversitesi Genel Sekreteri)**

Prof. Dr. İsmail KERİMOV **(Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi İlmi Araş. Merk. Bşk.)**

Prof. Dr. Kadir YILDIZ **(Aksaray Üniversitesi Rektör Yardımcısı)**

Prof. Dr. Mehmet YÜCE **(Uludağ Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi Eski Dekanı)**

Prof. Dr. Muhsin HALİS **(Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dekanı)**

Prof.Dr. Musa EKEN **(Sakarya Üniversitesi, Rektör Yardımcısı)**

Prof.Dr. Nevin YÖRÜK **(Türk Hava Kurumu Üniversitesi Rektör Yardımcısı)**

Prof.Dr. Recai COŞKUN **(Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi)**

Prof.Dr. Salih ŞİMŞEK **(Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dekanı)**

Prof. Dr. Selahattin KARABINAR **(Sakarya Üniversitesi İşl. Fak. Uluslararası Ticaret Böl. Bşk.)**

Prof. Dr. Yadigar İZMİRLİ **(Aydın Üniversitesi Rektörü)**

Doç. Dr. Abdullah KÖK **(Korkut Ata Devlet Üniversitesi Türk Dünyası Türk Dili-Edebiyatı Eski Bölüm Başkanı)**

Doç. Dr. Ediye CAPAROVA **(KİPU Tarih ve Filolojisi Fakültesi Dekanı)**

Doç. Dr. Emine GANİYEVA **(KİPU Kırımtatar ve Türk Dilşınaslığı Bölüm Başkanı)**

Doç. Dr. Ranetta GAFAROVA **(KİPU Kırımtatar ve Türk Filolojisi Fakültesi Dekanı)**

Doç. Dr. Refik KURTSEİTOV **(KİPU Tarih ve Filolojisi Fakültesi)**

Doç. Dr. Şükran AKGÜL **(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi Dekanı)**

KONGRE KOORDİNATÖRÜ

Prof. Dr. A. Vecdi CAN **(Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi)**

KONGRE SEKRETERİ

Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN **(Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)**

KONGRE YÜRÜTME KURULU

Doç. Dr. Çetin YAMAN **(Sakarya Üniversitesi)**
Doç. Dr. Emin AKÇAOĞLU **(Türk Hava Kurumu Üniversitesi)**
Doç. Dr. Eyyup YARAŞ **(Aksaray Üniversitesi)**
Doç. Dr. Giray Saynur BOZKURT **(Sakarya Üniversitesi)**
Doç. Dr. Haluk BENGÜ **(Niğde Üniversitesi)**
Doç. Dr. Hayati BEŞİRLİ **(Gazi Üniversitesi)**
Doç. Dr. İlyas TOPSAKAL **(İstanbul Üniversitesi)**
Doç. Dr. Mutlu Başaran ÖZTÜRK **(Niğde Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Adnan DOĞRUYOL **(Sakarya Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Cevdet ŞANLI **(Yıldız Teknik Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Erdal AKSOY **(Gazi Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Fariz AHMEDOV **(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Gülten HERGÜNER **(Sakarya Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Hacı Murat ARABACI **(Dumlupınar Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. İlhami YÜCEL **(Erzincan Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN **(Sakarya Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Kürşad GÜLBEYAZ **(Dicle Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Mehmet DURUEL **(Mustafa Kemal Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Muhittin ZÜGÜL **(Dumlupınar Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Nevran KARACA **(Sakarya Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Recep YILMAZ **(Sakarya Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Sevda Yaşar COŞKUN **(Sakarya Üniversitesi)**
Yrd. Doç. Dr. Türker Fedai ÇAVUŞ **(Sakarya Üniversitesi)**
Dr. Enise ABİBULLAYEVA **(Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi)**
Dr. Leniyara SELİMOVA **(Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi)**
Dr. Lüdmila RUSTEMOVA **(Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi)**
Öğr. Gör. Ali KIRKSEKİZ **(Sakarya Üniversitesi)**
Öğr. Gör. İlker AKALAN **(Sakarya Üniversitesi)**
Öğr. Gör. Metehan KÜÇÜKER **(Bülent Ecevit Üniversitesi)**
Araş. Gör. Kamil TAŞKIN **(Sakarya Üniversitesi)**
Araş. Gör. Muhammed Kürşad UÇAR **(Sakarya Üniversitesi)**
Araş. Gör. Şuayyip Doğuş DEMİRCİ **(Sakarya Üniversitesi)**
Araş. Gör. Tuğrul KORKMAZ **(Sakarya Üniversitesi)**

KONGRE BİLİM HAKEM KURULU

Prof. Dr. A. Kılıçbay BİSENOV	Kazakistan	Prof. Dr. M. Bülent TOKAT	Türkiye
Prof. Dr. A. MAMASIDIKOV	Kırgızistan	Prof. Dr. Maarife HACIYEVA	Azerbaycan
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN	Türkiye	Prof. Dr. Mahir HOTI	Arnavutluk
Prof. Dr. Abdülcebbar GÖKLENOV	Türkmenistan	Prof. Dr. Mahir NAKİP	Türkiye
Prof. Dr. Abılay AYDASOV	Kazakistan	Prof. Dr. Manasbek MUSAYEV	Kırgızistan
Prof. Dr. Ahmet GÖKÇEN	Türkiye	Prof. Dr. Marina TİTOVA	Rusya
Prof. Dr. Akimshan ARUPOV	Kazakistan	Prof. Dr. Mehdi ELEZİ	Kosova
Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA	Türkiye	Prof. Dr. Mehdi ERGÜZEL	Türkiye
Prof. Dr. Almaz ŞAYHULOV	Başkurdistan	Prof. Dr. Mehmet ALPARGU	Türkiye
Prof. Dr. Alövsat MÜSLİMOV	Azerbaycan	Prof. Dr. Mehmet YÜCE	Türkiye
Prof. Dr. Alparslan PEKER	Amerika	Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	Türkiye
Prof. Dr. Anarkul URDALETOVA	Kırgızistan	Prof. Dr. Muhsin HALİS	Türkiye
Prof. Dr. Anvarbek MOKEYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Musa EKEN	Türkiye
Prof. Dr. Arber ÇELIKU	Makedonya	Prof. Dr. Mustafa AKAL	Türkiye
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN	Türkiye	Prof. Dr. Mustafa ERDEM	Türkiye
Prof. Dr. B. KOJAMBERDİYEV	Kazakistan	Prof. Dr. Mustafa ERKAL	Türkiye
Prof. Dr. Bagdat KARPUZULI	Kazakistan	Prof. Dr. Mustafa TURAN	Türkiye
Prof. Dr. Baymirza KOJAMBERDİYEV	Kazakistan	Prof. Dr. Nevin Güngör ERGAN	Türkiye
Prof. Dr. Becet BROŞORİ	Kosova	Prof. Dr. Nevin YÖRÜK	Türkiye
Prof. Dr. Bekir DENİZ	Türkiye	Prof. Dr. Nurbübü ASİPOVA	Kırgızistan
Prof. Dr. Berrak KURTULUŞ	Türkiye	Prof. Dr. Oktay GÜVEMLİ	Türkiye
Prof. Dr. C. Gökhan BAHŞİ	Almanya	Prof. Dr. Olcobay KARATAYEV	Kırgızistan
Prof. Dr. Cusupbek PİRİMBAYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Orhan BATMAN	Türkiye
Prof. Dr. Enis ŞAHİN	Türkiye	Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN	Türkiye
Prof. Dr. Enver AYDOĞAN	Türkiye	Prof. Dr. Osman KARAMUSTAFA	Türkiye
Prof. Dr. Enver HALİLOVİÇ	Bosna Hersek	Prof. Dr. Ömer ANAYURT	Türkiye
Prof. Dr. Erman COŞKUN	Türkiye	Prof. Dr. Ramazan TAŞDURMAZ	Türkiye
Prof. Dr. Evez BAYRAMOV	Azerbaycan	Prof. Dr. Rami MEMUSAJ	Arnavutluk
Prof. Dr. Eyyup AKTEPE	Azerbaycan	Prof. Dr. Rana KUTANİŞ	Türkiye
Prof. Dr. Eyyup Günay İSBİR	Türkiye	Prof. Dr. Recai COŞKUN	Türkiye
Prof. Dr. Famil ŞAMİLOĞLU	Türkiye	Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN	Türkiye
Prof. Dr. Fevzi YAKUBOV	Kırım	Prof. Dr. Remzi ALTUNIŞIK	Türkiye
Prof. Dr. Gabil MANAFOV	Azerbaycan	Prof. Dr. Remzi ATAOĞLU	Kırgızistan
Prof. Dr. Gafitullina DİLARA	Özbekistan	Prof. Dr. Roza NESEPOVA	Türkmenistan
Prof. Dr. Galina SMİRNOVA	Rusya	Prof. Dr. Ruzal YUSUPOV	Tataristan
Prof. Dr. Gültekin YILDIZ	Türkiye	Prof. Dr. Sabır Murat BOKENBAYULI	Kazakistan
Prof. Dr. Hadişa NUGMANOVA	Kazakistan	Prof. Dr. Salih AYNURAL	Türkiye
Prof. Dr. Hakan POYRAZ	Türkiye	Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK	Türkiye
Prof. Dr. Halil KALABALIK	Türkiye	Prof. Dr. Sedat KUÇİ	Kosova
Prof. Dr. Halit KESKİN	Türkiye	Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	Türkiye
Prof. Dr. Haluk SELVİ	Türkiye	Prof. Dr. Selahattin SARI	Türkiye
Prof. Dr. Harun GÜNGÖR	Türkiye	Prof. Dr. Sejfudin ZAHİROVİÇ	Bosna Hersek
Prof. Dr. Hasan Kürşat GÜLEŞ	Türkiye	Prof. Dr. Serdar ALTINOK	Türkiye
Prof. Dr. Hasan PİRKUL	Türkiye	Prof. Dr. Sibel TURAN	Türkiye
Prof. Dr. Hayri DUMAN	Türkiye	Prof. Dr. Süleyman ELİYARLI	Azerbaycan

Prof. Dr. Hilmi BAHADIR AKIN	Türkiye	Prof. Dr. Svetlana ÇERVONOJE	Rusya
Prof. Dr. Hilmi KIRLIOĞLU	Türkiye	Prof. Dr. Ş. Urpaş JANİYAZKIZI	Kazakistan
Prof. Dr. Hüseyin ÇELEBİ	Türkiye	Prof. Dr. Şaban KAYIHAN	Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin ERGİN	Türkiye	Prof. Dr. Şemseddin HACIYEV	Azerbaycan
Prof. Dr. İbrahim BAKIRTAŞ	Türkiye	Prof. Dr. Tahir AKGEMCİ	Türkiye
Prof. Dr. İbrahim TATARLI	Bulgaristan	Prof. Dr. Turar KOYÇİYEV	Kırgızistan
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN	Kırgızistan	Prof. Dr. Uli SCHAMİLOGLU	ABD
Prof. Dr. İrfan MORİNA	Kosova	Prof. Dr. Ünsal BAN	Türkiye
Prof. Dr. İsmail KERİMOV	Kırım	Prof. Dr. Vahit TÜRK	Türkiye
Jenis SADUAKASULI	Kazakistan	Prof. Dr. Valentina TUGUJEKOVA	Hakasya
Prof. Dr. K. TABALDİYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Vasili GAYFULİN	Tataristan
Prof. Dr. Kadırali KONKUBAYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Veysel BOZKURT	Türkiye
Prof. Dr. Kadir ARDIÇ	Türkiye	Prof. Dr. Viktor BUTANAYEV	Hakasya
Prof. Dr. Kamil AYDIN	Türkiye	Prof. Dr. Yusuf ALPER	Türkiye
Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK	Türkiye	Prof. Dr. Zahid MEMMEDOV	Azerbaycan
Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Zakir MEMMEDOV	Azerbaycan
Prof. Dr. Layli UKUBAYEVA	Kırgızistan	Prof. Dr. Zamira DERBİŞEVA	Kırgızistan
Prof. Dr. Lev P. KURAKOV	Çuvaşistan	Prof. Dr. Zeba MUSAYEVA	Kırgızistan
		Prof. Dr. Zekeriya KİTAPÇI	Türkiye

Yukarıda yer alan Bilim Hakem Kurulu ile birlikte **10. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi**'ne gönderilen bildiri sayısının beklenenin üzerinde olması nedeniyle söz konusu bildirilerin bilimsel değerlendirme sürecinde ayrıca aşağıda isimleri yer alan akademisyenlerden de yardım ve destek alınmıştır. Katkılarından ötürü her birine ayrı ayrı teşekkür ederiz.

EK HAKEM LİSTESİ

Prof. Dr. Nesrin SARIAHMETOĞLU **(Türkiye)**
Prof. Dr. Osman AKANDERE **(Türkiye)**
Prof. Dr. Yücel ÖZTÜRK **(Türkiye)**
Doç. Dr. Ayşe CANATAN **(Türkiye)**
Doç. Dr. Cahit GELEKÇİ **(Türkiye)**
Doç. Dr. Giray Saynur BOZKURT **(Türkiye)**
Doç. Dr. Habib YILDIZ **(Türkiye)**
Doç. Dr. Halil İbrahim AYDINLI **(Türkiye)**
Doç. Dr. Hayati BEŞİRLİ **(Türkiye)**
Doç. Dr. Mustafa EKİNCİKLİ **(Türkiye)**
Doç. Dr. Mustafa Kemal AYDIN **(Türkiye)**
Doç. Dr. Mutlu Başaran ÖZTÜRK **(Türkiye)**
Doç. Dr. Nilgün SARIKAYA **(Türkiye)**
Doç. Dr. Oğuz TÜRKAY **(Türkiye)**

Doç. Dr. Paki KÜÇÜKER **(Türkiye)**

Doç. Dr. Tülay YENİÇERİ **(Türkiye)**

Doç. Dr. Türker EROĞLU **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yağmur ERSOY **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Aysel ERSÖZ **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Ayşe KORKMAZ **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Cemal SEZER **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Cevdet ŞANLI **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Erdal AKSOY **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Fariz AHMEDOV **(Azerbaycan)**

Yrd. Doç. Dr. Ferruh TUZCUOĞLU **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Gülten HERGÜNER **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. İlhami YÜCEL **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Mahmut HIZIROĞLU **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Lütfi ŞEN **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Özer KÖSEOĞLU **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Taki DEMİR **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Türker Fedai ÇAVUŞ **(Türkiye)**

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR ..... **iii**

DÜZENLEYİCİ ORTAKLAR ..... **vi**

KONGRE ONUR KURULU ..... **vii**

KONGRE DANIŞMA KURULU ..... **vii**

KONGRE KOORDİNATÖRÜ ..... **viii**

KONGRE SEKRETERİ ..... **viii**

KONGRE YÜRÜTME KURULU ..... **viii**

KONGRE BİLİM HAKEM KURULU ..... **ix**

EK HAKEM LİSTESİ ..... **x**

BİLİM FELSEFESİ VE YÖNTEM BİLİM

MATEMATİĞİN KÜLTÜREL KONUMU, SANATLA İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Metin BAŞARIR **3**

COĞRAFYA

TÜRK DÜNYASI FİZİKİ COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ

Doç. Dr. Zeki KODAY **11**

OLTU ÇAYI HAVZASINDA MEKÂNSAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Saliha KODAY **19**

ANADOLU'DA YAYLACILIK KÜLTÜRÜ

Doç. Dr. Mehmet ZAMAN - Araş. Gör. Salih BİRİNCİ - Yrd. Doç. Dr. Halil HADİMLİ **27**

DOĞALGAZ SEKTÖRÜ, TÜRKİYE'NİN PAZARDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Yrd. Doç. Dr. Rüştü ILGAR **39**

KÜRESELLEŞEN ŞEHİRLERDE MEKÂNSAL AYRIŞMA VE MEKÂNSAL BENZEŞME ALANLARI

Yrd. Doç. Dr. Zerrin KARAKUZULU - Arş. Gör. Hatice TURUT **51**

ÇEVRESEL SORUNLAR VE SAĞLIK

DERİN EKOLOJİ YAKLAŞIMININ NÜFUS KAVRAMI EKSENİNDE ÇÖZÜMLENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Bilge Kağan ŞAKACI **59**

DİL BİLİMİ

ИНДОЕВРОПЕЙСКО-ТЮРКСКИЕ ЯЗЫКОВЫЕ КОНТАКТЫ В ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ

Akhtem MAZİNOV **69**

LINGUISTIC MEANS OF MANIPULATION IN MASS MEDIA ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH, RUSSIAN AND UKRAINIAN LANGUAGES

O.P. KOSENKO **73**

ФРАЗЕОЛОГІЧНА МІКРОСИСТЕМА «ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ІДЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Н.Ф. ГРОЗЯН **77**

DİN BİLİMLERİ

KAŞGARLI MAHMUT VE DİVAN-Ü LÜGAT'İT-TÜRK'TE ULÛHİYET ANLAYIŞI

Dok. Abdilaziz KALBERDİEV **83**

EĞİTİM BİLİMLERİ

ÖĞRETMENLERE YÖNELİK YILDIRMA DAVRANIŞLARININ (MOBBİNG) BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Ayşe KORKMAZ **89**

EKONOMİ

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNDE EKONOMİK VE EKONOMETRİK ANALİZ: İSTANBUL TARİHİ YARIMADA KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER **97**

TÜRKİYE'DE MOBİLYA SEKTÖRÜ VE EKONOMİK GELİŞİMİ

Yrd. Doç. Dr. Hikmet YAZICI - Öğr. Gör. Mustafa ZOR **115**

AZƏRBAYCAN - QAFQAZ REGIONUNUN POTENSIAL SƏRMAYƏDAR ÖLKƏSIDIR

Bayim NABIYEVA **127**

KAYITDIŞI SEKTÖRÜN EKONOMİDEKİ ROLÜ ÜZERİNE: BİR LİTERATÜR TARAMASI

Elşen BAĞIRZADE **133**

ORTA ASYA VE KAFKASYA'DAKİ TÜRK CUMHURİYETLERİNİN DÜNYA EKONOMİSİYLE ENTEGRASYONU

Yrd. Doç. Dr. Özlem Arzu AZER **143**

YOKSULLUKLA MÜCADELE VE FARKINDALIK GELİŞTİRME

Yrd. Doç. Dr. Osman BARAK - Yrd. Doç. Dr. Arzu ALTUNAY **153**

ELEKTRİK PİYASASINDA REKABETE DAYALI REFORM SÜRECİ: TÜRK DÜNYASI İÇİN MODEL

Öğr. Gör. Dr. Alparslan Abdurrahman BAŞARAN - Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Murat Alper BAŞARAN **161**

TÜRK DEVLETLERİ VE TOPLULUKLARINDA YAŞANABİLİR KENTLER BİRLİĞİ -CITTASLOW BENZERİ SÜRDÜRÜLEBİLİR YEREL KALKINMA MODEL ÖNERİSİ-

Öğr. Gör. Alper YALÇIN - Öğr. Gör. Sevda YALÇIN **169**

BÖLGESEL DENGESİZLİKLERİN ORTAYA ÇIKIŞINDA BEŞERİ SERMAYA FAKTÖRÜ VE BEŞERİ SERMAYENİN BÖLGESEL GELİŞTİRME AÇISINDAN ÖNEMİ

Yrd. Doç. Dr. Derya KULOĞLU **177**

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA OLGUSU BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DEN BÖLGESEL BİR ÖRNEK: GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

Arş. Gör. Dr. Müjgan Hacıoğlu DENİZ **185**

1990 SONRASI TÜRK CUMHURİYETLERİNİN MAKRO EKONOMİK PERFORMANSLARI VE TÜRKİYE İLE DIŞ TİCARETLERİ ÜZERİNE YANSIMALARI

Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI **197**

ЭКОНОМИКАНЫН ГЛОБАЛДАШУУ ШАРТЫНДА КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭМГЕК РЕСУРСТАРЫНЫН УЧУРДАГЫ КӨЙГӨЙЛӨРУ

Кулуева Чынара РАИМКУЛОВНА **205**

TÜRKİYE'DE FINDIK TARIMININ EKONOMİK VE SOSYAL ETKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Taki DEMİR **211**

KLASİK İKTİSATTA BİR PROBLEM OLARAK NÜFUS VE BİLİNMEYEN MALTHUS: ADAM SMITH

Yrd. Doç. Dr. Adnan DOĞRUYOL **217**

FELSEFE

KIRIM-SİVASTOPOL SAVAŞININ EBCED HESABIYLA DÜŞÜRÜLEN TARİHİNİN HESAPLANIŞI

Prof. Dr. İsmail YAKIT **225**

FİNANS

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ALGILANAN RİSK VE MÜŞTERİ STRESİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Öğr. Gör. Ethem MERDAN - Arş. Gör. Feyyaz ZEREN **229**

BASEL III KRİZE ÇARE OLUR MU?

Arş. Gör. Feyyaz ZEREN - Ayşegül ÖZERALP **235**

MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERİN HİSSE SENEDİ FİYATLARINA ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI, İMKB 100 ENDEKSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Arş. Gör. Zeynep KARACA - Arş. Gör. Zeynep KAYA - Arş. Gör. Ramazan BOZKURT **241**

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE BİR YATIRIM ARACI OLARAK ALTIN: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Nuraydın TOPÇU - Yrd. Doç. Dr. Mine AKSOY **247**

KAZAKİSTAN RUSYA BELARUS GÜMRÜK BİRLİĞİ ANLAŞMASININ TÜRKİYE'NİN İHRACATI VE KAZAKİSTAN'DAKİ TÜRK YATIRIMCILAR ÜZERİNE ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Osman BARAK - Yrd. Doç. Dr. Murat DOĞANAY **257**

GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI HİSSE SENETLERİ ENFLASYONA KARŞI HEDGE AMAÇLI KULLANILABİLİR Mİ?

Yrd. Doç. Dr. Mine AKSOY **267**

GİRİŞİMCİLİK

GİRİŞİMCİLİK POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİNDE İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ'NİN ÖNEMİ: TÜRK DÜNYASI ÜLKELERİ İLE SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Öğr. Gör. Özdemir YAVAŞ - Öğr. El. Ömer YALNIZER **277**

KADIN GİRİŞİMCİLİKTE CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN ÖNEMİ: TÜRK DÜNYASI ÜLKELERİ İLE MENA VE BRIC ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Öğr. Gör. Seyfi AKTOPRAK - Öğr. Gör. Özdemir YAVAŞ - Öğr. Gör. Emrah AKER **285**

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE LOJİSTİK SEKTÖRÜNDE GİRİŞİMCİLİK POTANSİYELİ: TÜRK DÜNYASI ÜLKELERİ İLE G7 VE BRIC ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Öğr. Gör. Emrah AKER - Öğr. Gör. Seyfi AKTOPRAK - Öğr. El. Göksu TUNÇAY **293**

KADIN YOKSULLUĞUNDA KADIN EMEĞİNİ DEĞERLENDİRME VAKFI'NIN (KEDV) ROLÜ

Öğr. Gör. Dr. Nilüfer SERİNİKLİ **301**

HUKUK

ARABULUCULUK KURUMUNA DUYULAN TEPKİLERİN YAHUT OLUŞTURULAN DİRENÇLERİN SOSYOLOJİK BOYUTU DA GÖZETİLEREK İRDELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Süha TANRIVER - Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN - Yrd. Doç. Dr. Murat ERDEM **311**

AFET RİSKİ ALTINDAKİ ALANLARIN DÖNÜŞTÜRÜLMESİ HAKKINDA KANUNA GÖRE KENTSEL DÖNÜŞÜM

Prof. Dr. Halil KALABALIK **317**

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE KİŞİLİK HAKLARININ KORUNMASI

Prof. Dr. Şaban KAYIHAN **335**

TÜRK REKABET HUKUKUNDA PİŞMANLIK VE UYGULAMALARI

Yrd. Doç. Dr. Sevda Yaşar COŞKUN **347**

İNSAN KAYNAKLARI

KURUMSAL ETİK VE TÜRKİYE POSTA İŞLETMELERİ KURUMSAL ÖRNEĞİ

Murat KORKMAZ - Naim DENİZ **359**

KAMU YÖNETİMİ

ŞEHREMANETİNİN KURULMASINDAN ÖNCE OSMANLI DEVLETİNDE KENTSEL HİZMETLERİN GÖRÜLMESİ

Doç. Dr. Ramazan ŞENGÜL - Arş. Gör. Nahide Işıl ÇETİNKAYA **371**

METROPOLİTEN YÖNETİMLERİN İLÇE BELEDİYELERİYLE İLİŞKİSİ, LONDRA METROPOLİTEN ÖRNEĞİ: ŞEHİR ŞARTI (CİTY CHARTER)

Doç. Dr. Halil İbrahim AYDINLI - Arş. Gör. Salih ÇİFTÇİ - Nesrin Şentürk AYDINLI **377**

TÜRK YÖNETİM ANLAYIŞINDA BÜROKRASİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE SORUNLARI

Arş. Gör. Osman NACAK **385**

KIRIM TATAR EDEBİYATI

КЪЫРЫМТАТАР ТИЛИНДЕ ТАБИЙ ФЕНЛЕР БОЮНДЖА ДЖЕНКТЕН ЭВЕЛЬКИ БАЗЫ НЕШИРЛЕР

Prof. Dr. İsmail KERİMOV **399**

ŞAİR YUNUS QANDIM'IN BEDİİ İCADINA BİR NAZAR

Dr. Leniyara SELİMOVA **407**

QIRIMTATAR MİLLİY QURULTAYNIÑ NEŞİR ORGANI "MİLLET" (1917-1920 SS.)

Kerim Tahir NUREDDİNOĞLU **417**

ЗЕМАНЕВИЙ КЪЫРЫМТАТАР РОМАНДЖЫЛЫГЪЫНЫНЪ ЯНЪЫ АНЬАНЕЛЕРИ

Доч. Др. Ф.А. СЕФЕРОВА **419**

HURREMİ ÇELEBİ TARİHİY ESERİNİÑ MEVCUT OLĞAN ELYAZMALARI VE OLARNIÑ HUSUSİYETLERİ

Dr. Nariman SEYİTYAHYA (SEYTYAGYAYEV) **423**

ЛИРИКА БЕКИРА ЧОБАН-ЗАДЕ И ТУРЕЦКИЙ РОМАНТИЧЕСКИЙ РЕНЕССАНС

Л. А. РУСТЕМОВА **429**

KIRIM TÜRK TATAR DİLİ

КРЫМСКОТАТАРСКАЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ В ДИНАМИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ

Эмине ГАНИЕВА **437**

KIRIM TATAR DİLİNİN ZARFLARI VE İNCELEME TARİHÇESİ

Doç. Dr. Gülnara ADCİMAMBETOVA **443**

İNSANNIÑ KOGNİTİV FAALİYETİNİ İFADELEGEN TURĞUN SÖZ BİRİKMELERİNİÑ QARŞILAŞTIRMASI (QIRIMTATAR, İNGLİZ VE UKRAİN TİLLERİ ÜZERİNDE)

Dr. Ahtem CELİLOV **447**

EŞREF ŞEMUİ-ZADENİÑ "ASLIHAN" POEMASINDA TASVİRİY VASTALARNIÑ HUSUSİYETLERİ (KIRIMTATARCA)

Dr. Zekiye MAMUTOVA **451**

QIRIMTATAR TİLİ LEKSİKASINIÑ İÇERKİ VASTALAR İLE İNKİŞAFI

Yrd. Doç. Dr. Nariye SEYDAMETOVA **455**

QIRIMTATAR SANAYİ TERMİNOLOJİSİNİÑ KELİŞTİRME ESAS YANLARI VE PARAMETRELERİ (HUQUQ TERMINOLOJISI SÖZLÜGI TECRIBESINDEN)

Dr. Oleg RÜSTEMOV **459**

MALİYE

QLOBAL TƏNƏZZÜLÜN AZƏRBAYCANIN MALİYYƏ BAZARINA TƏSİRİ

Doç. Dr. Asiman GULİYEV - Manaf BABAYEV **463**

TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARININ ETKİNLİĞİNİN ARTTIRILMASINA YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELERİN İNCELENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Nurullah ALTUN - Kemal TEMEL **473**

PARA VAKIFLARININ EKONOMİYE OLAN ETKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. İrfan TÜRKOĞLU **479**

TÜRKİYE'DE ELEKTRİK ENERJİSİ SEKTÖRÜNÜN ENERJİ YOKSULLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Arş. Gör. Erdem Utku EKE - Öğr. Gör. Alparslan A. BAŞARAN
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADİOĞLU **485**

QLOBALLAŞMA ŞƏRAİTİNDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İQTİSADİ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN EDİLMƏSİ ÜZRƏ DÖVLƏT SİYASƏTİNİN İNSTİTUSİONAL TƏNZİMLƏNMƏSİ EXANİZMLƏRİ

Öğr. Gör. Seymur ALİYEV **495**

MUHASEBE

ETKİN BİR MALİYET YÖNETİMİ: YALIN MALİYET SİSTEMİ VE UYGULAMASI

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN - Yük. Müh. Muhsin GÜNEŞLİK **505**

KURUMSAL İŞLETMELERDE İÇ KONTROL SİSTEMLERİ VE RİSK YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Selami GÜNEY - Yrd. Doç. Dr. Şule Yüksel YİĞİTER **519**

ABBASİLER DÖNEMİ MUHASEBE SİSTEMİ

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN - Öğr. Gör. Erkan ÖZTÜRK - Öğr. Gör. Metehan KÜÇÜKER **527**

MUHASEBE VE EKONOMİK KRİZ İLİŞKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Nuraydın TOPCU - Arş. Gör. Vedat DEMİRKOL **539**

PAZARLAMA

AĞIZDAN AĞIZA İLETİŞİMDEN ELEKTRONİK AĞIZDAN AĞIZA İLETİŞİME GEÇİŞ SÜRECİ VE İKİ KAVRAM ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Öğr. Gör. Gülçin ÖZBAY - Doç. Dr. Mehmet SARIIŞIK **545**

ÇEVRESEL UNSURLARIN PAZAR ODAKLILIK - PERFORMANS İLİŞKİSİNE ETKİSİ

Dr. Şahin EKBER - Yrd. Doç. Dr. Fariz AHMADOV **555**

MİLLİYET FARKLILIĞINA GÖRE TURİSTLERİN DAVRANIŞSAL NİYETİNİ ETKİLEYEN HİZMET KALİTESİ BOYUTLARI VE TOLERANS BÖLGELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Ebru Özlem GÜVEN - Doç. Dr. Mehmet SARIIŞIK **561**

TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI AÇISINDAN DİNDARLIK OLGUSU

Mehmet Emre ÇUBUKÇUOĞLU - Doç. Dr. Selçuk Burak HAŞILOĞLU **571**

TÜRKİYE'DE SAYISAL UÇURUM VE E-TİCARET: KENT & KIR KARŞILAŞTIRMASI

Arş. Gör. Emre YILDIRIM **581**

ŞEHİRLERİN MARKALAŞMASI VE MARKA ŞEHİR OLMA YOLUNDA BAKÜ

Yrd. Doç. Dr. Fahri APAYDIN - Yrd. Doç. Dr. Selami ÖZCAN **587**

SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİNİN TÜKETİCİ DAVRANIŞINA ETKİSİ

Arş. Gör. Ahmet DOĞAN - Doç. Dr. Mustafa Fedai ÇAVUŞ **593**

RUS FİLOLOJİSİ

СТРУКТУРА И СЕМАНТИКА СЛАВЯНСКИХ АНТРОПОНИМОВ ТЮРКСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ

Венера Февзиевна ИБРАГИМОВА **605**

ПОЭТИЧЕСКИЙ ОБРАЗ КИММЕРИИ В ТВОРЧЕСТВЕ М. ВОЛОШИНА

Таймазова Ление ЛЕНМАРОВНА **609**

SİYASET BİLİMİ

DEMOKRASİSİZ HALKLARDAN HALKSIZ DEMOKRASİLERE: DAĞILAN SSCB VE SONRASI

Arş. Gör. Tuğrul KORKMAZ **617**

ULUS-DEVLET, KİMLİK İNŞASI VE VATANDAŞLIK

Doç. Dr. Gonca Bayraktar DURGUN **625**

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE ULUS İNŞASI VE BİLİM

Doç. Dr. Şenol DURGUN **637**

ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА КАК ПРОБЛЕМА ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКИ И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

П. В. КУЗЬМИН **651**

ВОЗРОЖДЕНИЕ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ КРЫМСКИХ ТАТАР: ПРОБЛЕМЫ И ПРОТИВОРЕЧИЯ

Вейсова Ветана ЭНВЕРОВНА **657**

SOSYOLOJİ

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİMİ VE İŞLEVİ: 1923-1950 DÖNEMİ

Prof. Dr. Aylin Görgün BARAN **663**

ÜÇ TARZ-I SİYASETİN TEK TARZI: KÜLTÜR-MEDENİYET YA DA MANEVİ KÜLTÜR-MADDİ KÜLTÜR KUTUPLAŞTIRMACILIĞI

Prof. Dr. Suna BAŞAK **673**

ПАРАМЕТРЫ И ФАКТОРЫ МЕЖКУЛЬТУРНЫХ КОММУНИКАЦИЙ ЭТНОСОВ И ЭТНИЧЕСКИХ ГРУПП КРЫМА (СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ И ПОЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ)

А. И. АПСЕЛЯМОВА 683

TARİH

TÜRK'ÜN BALKANLAR'DAN DÖNÜŞÜ

Doç. Dr. Mustafa EKİNCİKLİ **691**

FETRET DEVRİNDE BATI DÜNYASI VE OSMANLILAR

Yrd. Doç. Dr. Sadettin BAŞTÜRK **701**

1917-1920 YILLARI ARASINDA RUSYA'DAKİ GELİŞMELER KARŞISINDA OSMANLI DEVLETİ'NİN TUTUMU ÜZERİNE

Öğr. Gör. Volkan MARTTİN **709**

TÜRK DÜNYASINDA LATİN ALFABESİNE GEÇİŞ SÜRECİ

Yrd. Doç. Dr. Vefa KURBAN - Prof. Dr. Gülmira KURUOĞLU **713**

TÜRKİYE'DE İNTERNET ÜZERİNDEN VERİ SAĞLAYAN ARŞİV KAYNAKLARI

Öğr. Gör. İlker KEÇETEP - Yrd. Doç. Dr. Hikmet YAZICI **723**

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA ÇARLIK RUSYASI'NIN TÜRKİSTAN SİYASETİNE "BÖL - YÖNET" İLKESİ BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ

Arş. Gör. Oktay BERBER **729**

OSMANLI İLİM VE KÜLTÜR HAYATINDA KIRIMLI MÜELLİFLER

Doç. Dr. Davut KILIÇ **737**

MÜTAREKE DÖNEMİ KIRIM SÜRGÜNLERİ

Yrd. Doç. Dr. Berna Türkdoğan UYSAL **745**

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ BASININA GÖRE İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİLERİ AÇISINDAN "VATAN CEPHESİ"

Yrd. Doç. Dr. Muhammed SARI **751**

TÜRKİYE'DE CUMHURİYET EĞİTİMİNİN TEMEL DEĞERLERİ

Yrd. Doç. Dr. Nuri YAZICI **759**

GÜNEY KARADENİZ COĞRAFYASI İLE KIRIM VE ÇEVRE YERLEŞİMLER ARASINDAKİ TİCARÎ MÜNASEBETLERE DAİR BİLGİLER (1700-1822)

Doç. Dr. Necmettin AYGÜN **767**

YENİ KURULAN TÜRK CUMHURİYETLERİNDE TÜRK HALKLARI TARİHİNİN OKUTULMASI ÜZERİNE

Doç. Dr. Nursulu ÇETİN - Hasan ÇETİN **779**

OSMANLI DÖNEMİ'NDE FİLİSTİN'E YAHUDİ ZİYARETLERİ VE BUNA DAİR BİR BELGE

Yrd. Doç. Dr. Taner ASLAN **783**

TÜRK MODERNLEŞMESİ VE TÜRK KİMLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Cihat YILDIRIM **793**

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA ADANA'DA ESNAF TEŞKİLATI

Yrd. Doç. Dr. Saim YÖRÜK **803**

TÜRK KADININ CUMHURİYET DEVRİNDEKİ SOSYAL VE SİYASAL STATÜSÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Cihat YILDIRIM **813**

ENVER PAŞA'NIN TÜRK DÜNYASINA DÖNÜK TAKİP ETTİĞİ SİYASETE KISA BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Osman AKANDERE - Okt. Hasan Ali POLAT **821**

XX. Y.Y.'IN 20'Lİ YILLARINDA "ÇAĞDAŞ MÜZECİLİK" KONSEPTİNİN HAYATA GEÇİRİLMESİ

Doç. Dr. Ülkera ASANOVA **833**

КРЫМСКОТАТАРСКИЕ КОННЫЕ ПОЛКИ В ВОЙНЕ С НАПОЛЕОНОМ 1812-1814 ГОДОВ (ПОСВЯЩАЕТСЯ 200-ЛЕТИЮ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ)

Абибуллаева Диляра ИЛЬЯСОВНА **839**

1920'LERDE TÜRK HALKLARINA KARŞI UYGULANAN SİYASET

Doç. Dr. Grigoriy KONDRATÜRK **843**

TÖRE BİLİM VE AHLAKİ DEĞERLER

AZERBAYCAN TÜRKLERİ VE IRAK TÜRKMANLARININ BİR SIRA ESKİ GELENEKLERİ VE MERASİMLERİ ÜZERİNE

Doç. Dr. Kübra KULİYEVA **851**

TURİZM

TURİSTLERİN TURİSTİK ÜRÜN TERCİHLERİNDE AĞIZDAN AĞIZA İLETİŞİMİN ROLÜ: ANKARA'DA YERLİ TURİSTLER ÜZERİNE BIR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Ahmet TAYFUN - Öğr. Gör. Mustafa YILDIRIM - Öğr. Gör. Lütfiye KAŞ **859**

İSTANBUL'A TÜRK DÜNYASINDAN GELEN TURİSTLERİN İSTANBUL ALGILARININ KANTİTATİF DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER **867**

OTEL İŞLETMELERİNDE UYGULANAN REKABET STRATEJİLERİ: DOĞU MARMARA ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN - Emirhan YENİŞEHİRLİOĞLU - Arş. Gör. Çağrı ERDOĞAN **879**

TURİZM ÖĞRENCİLERİNİN KONTROL ODAĞI YÖNELİMLERİNİN İŞ TATMİNİNE ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Hatice Güçlü NERGİZ - Doç. Dr. Mehmet SARIIŞIK - Yrd. Doç. Dr. Orhan AKOVA **887**

KIRGIZİSTAN'DA TURİZM ENDÜSTRİSİNİN ÖNEMİ VE PAZARLAMA YETERSİZLİĞİ ÜZERİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. M. Asıf YOLDAŞ **897**

TÜRK DİLİ

EDİLGEN CÜMLE YAPISININ DÜŞÜNCE SİSTEMİNE VE SOSYAL HAYATA ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Yusuf AVCI **905**

DİYALEKTOLOJİ TERMİNOLOJİSİ MESELESİ

Dr. Ziyafet GASİMOVA (EYVAZOVA) **913**

ÖZBEK CEDİD ŞAİRİ TEVELLÂ'NIN GASPIRALI İSMAİL BEY'İN ÖLÜMÜNE YAZDIĞI MERSİYE

Yrd. Doç. Dr. Emek ÜŞENMEZ **919**

GÖZYAŞI ÇEŞMESİ'NİN EDEBÎ ESERLERDEKİ YERİ

Arş. Gör. Dr. Hülya ÜRKMEZ **927**

TÜRK KÜLTÜRÜ

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE EL SANATLARININ ORTAK ÖZELLİKLERİ

Öğr. Gör. Refika FIRAT **939**

HALK TARAFINDAN VE GELENEK İÇERİSİNDEN KIRGIZ AKINLARINA VERİLEN DEĞERLENDİRME KALIPLARI ÜZERİNE

Öğr. Gör. Dr. Ulanbek ALİMOV **943**

ORTA ASYA'DAN EGE BÖLGESİNE UZANAN BİR KÜLTÜR: TİRE'DE (İZMİR) SULTAN NEVRUZ

Yrd. Doç. Dr. Halil HADİMLİ – Doç. Dr. Mehmet ZAMAN - Arş. Gör. Salih BİRİNCİ **951**

SELÇUKLU SANATINDAKİ HARPİ-SİREN FİGÜRÜNÜN MUHTEMEL KAYNAĞI ÜZERİNE
Prof. Dr. Mezahir Ertuğ AVŞAR - Yrd. Doç. Dr. Lale AVŞAR **959**
YOZGAT ÇAPANOĞLU CAMİSİ HAZİRESİNDEKİ MEZAR TAŞLARINDA TİPLER
Prof. Dr. Halit ÇAL **965**
AFGANİSTAN'DA TÜRK KÜLTÜRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
Öğr. Gör. Firuz FEVZİ **973**
GABAR AYTİEV SANAT MÜZESİ VE KIRGIZİSTAN RESİM SANATI
Öğr. Gör. N. Nazende ÖZKANLI **977**

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

TÜRKİYE'DE IRAKLI SIĞINMACILARIN SORUNLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA
Doç. Dr. M. Sezai TÜRK - Doç. Dr. Bülent BOSTAN - Yrd. Doç. Dr. Demet S. ÖZERBAŞ **985**
KAFKASYA BÖLGESİ'NİN ETNİK ÇATIŞMALAR AÇISINDAN İNCELENMESİ
Doç. Dr. Giray Saynur BOZKURT **991**
KIRIM'IN GELECEĞİ: UKRAYNA VE RUSYA FEDERASYONU ARASINDA
Doç. Dr. Alâeddin YALÇINKAYA **999**
AZERBAYCAN DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİ FAKTÖRÜ
Agil MAMMADOV **1005**

ÜRETİM

TÜRKİYE'DE ELEKTRİK SEKTÖRÜNDE YENİ FİNANSAL ARAÇLAR VE TEŞVİK SİSTEMİ UYGULAMALARI
Tuncay BELEN **1017**

YÖNETİM VE ORGANİZASYON

ÖRGÜTSEL DEĞİŞİM BAĞLAMINDA AST-ÜST İLİŞKİSİ: ADANA TEİAŞ ÖRNEĞİ
Prof. Dr. Enver AYDOĞAN - Doç. Dr. Şevki DEMİRBAŞ - Bahar Düzel DİLDEN **1031**
MODERNİZİMDEN POSTMODERNİZME GEÇİT SÜRECİNDE DÖNÜŞÜMCÜ LİDERLİĞİN ORTAYA ÇIKMASI VE DÖNÜŞÜMCÜ LİDERLİĞİN TEMEL VARSAYIMLARI
Yrd. Doç. Dr. Fariz AHMADOV - Yrd. Doç. Dr. Jamala HANKİŞİYEVA - Uzman Muşfig JAFAROV **1041**
AZERBAYCAN'DAKİ BANKALARDA STRATEJİK YÖNETİM UYGULAMALARI: BEYNELHALK BANK ÖRNEĞİ
Dr. Raqif QASIMOV **1047**
LOBİCİLİK VE EKONOMİK KÜRESELLEŞME
Yusuf ALİYEV - Jale HAYDAROVA **1059**
İŞLETMELERDE KRİZ YÖNETİMİ VE KRİZ DÖNEMLERİNDE VERGİ ETKİSİ
Yrd. Doç. Dr. Harun YENİÇERİ - Yrd. Doç. Dr. İlhami YÜCEL **1065**
ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE İÇSEL PAZARLAMA: ÇALIŞANLARIN YAŞININ BU İLİŞKİ ÜZERİNE ETKİSİ
Yrd. Doç. Dr. İlhami YÜCEL - Doç. Dr. Tülay YENİÇERİ **1073**